

ISTORIA IGIENEI ÎN ROMÂNIA

DE

Dr. I. FELIX,

Membru al Academiei Române.

PARTEA II.

ÎNTÂIUL MEMORIŪ.

Sedința de la 8 Februarie 1902.

VIII.

Asistența publică.

Asistența publică se numește acțiunea tuturor instituțiilor publice menite a ajuta pe cei săraci, infirmi, bătrâni, a căuta pe cei bolnavi, a da ajutor femeilor la faceri și în leuzie, a cresce pe copiii orfană, lepădați, neglițiați de părinții lor. În capitolul care tratăză despre Istoria igienei școlare vom mai vorbi despre asistența specială a școlărilor săraci, despre coloniile școlare de vacanță, despre sanatoriile școlare și cantinele școlare.

Asistența publică este cu mult mai veche decât cuvântul, cu care se însemnăză ajutorul dat celor cari au trebuință de el. Cuvântul «asistență» este de origine francesă, îl găsim pentru prima oră în declarațiunea Conventului național frances din anul 1789 asupra drepturilor omului; raportul ducelui de La Rochefoucauld către Convent dice: «Până acum asistența a fost declarată de binefacere, ea este însă o datorie.»

La tôte popórele civilisate binefacerea privată a precedat asistența publică, o găsim la Romani încă în timpurile păgâne, dar creștinismul, care s'a adresat celor mici și săraci, care a proclamat că caritatea este o virtute, a dat asistenței dejă în anticitate o desvoltare destul de mare.

Asistența săracilor.

Binefacerea privată a fost recomandată Indiilor vechi de Budha, Evreilor de Testamentul vechi, Romanilor de Virgiliu, Seneca, Marcu Aureliu. Aristotele proclamă asistența publică de datoria statului, arată că este necesar ca fie-care membru al statului să fie asigurat de subsistența sa. În Roma veche caritatea privată și cea publică nu erau operă de virtute, ci de politică; proletarii flămânzi, cari au devenit amenințatori, au fost hrăniți de stat. Anticitatea n'a cunoscut adevărata filantropie, incompatibilă cu instituțiunea sclaviei, sclavul nu era persoană ci lucru. În legislațiunea romană veche, chiar în instituțiunile și pandectele lui Iustinian, nu se menționează îngrijirea săracilor, ea a fost dezvoltată și perfecționată în timpurile creștine posterioare lui Iustinian.

În cei dintâi secolii ai creștinismului, caritatea privată era cultivată de mulți pioși, cea publică a fost încredințată Episcopilor, cari s'au distins mai ales în Orient prin înființarea de instituțiuni caritabile, dintre cari erau mai însemnate cele create de Episcopul de Cesarea Basiliu pe la finele secolului IV : Ptochotrofii pentru infirmi, Bremotrofii pentru copii mici săraci, Orfanotrofii pentru orfanii, Gorontocomii pentru bătrâni, Nosocomii pentru bolnavi săraci, Xenodochii sau ospiciii pentru călători. Xenodochii n'au fost însă destinate numai pentru adăpostirea călătorilor săraci; cuvântul Xenodochiu se conservă și dincolo de evul mediu și înseamnă și casa pentru primirea de persoane de distincțiune. În socotelile Bistriței publicate de N. Iorga (*Studii și documente cu privire la Istoria Rom.*, Bucur. 1901) figurază în anul 1601 cheltuelile pentru *boierones in dormitorio Xenodochii*.

Când Osmanlii au cucerit imperiul bizantin, ei au găsit o asistență publică bine organizată și bine dotată. Mahomet II a lăsat poporului învins, în persoana Patriarchului ecumenic, dreptul de a dirige asistența la coreligionarii săi.

În România ajutarea săracilor a fost deja în timpuri vechi exercitată ca virtute creștină; caritatea către săraci s'a practicat și după mórtea lor, prin ajutóre date pentru înmormântarea creștinească; domni, boerii, bisericile și mânăstirile au împărțit mile, în incinta mânăstirilor s'au înființat chilii pentru adăpostirea săracilor și infirmilor. B. P. Hasdeu arată (*Archiva Istor. Rom.*, Bucur. 1864), că dinaintea porții bisericeii din mânăstirea de la Argeș a existat deja în anul 1524 un ospiciu pentru săraci, înzestrat de Vodă Ioan Vladislav. Négoe Ba-

sarab, Domn al Munteniei (1512—1521), a scris mai multe tratate de morală și filosofie practică sub formă de învățătură către fiul său Teodosie. În al doilea tratat dice: «De-ți va prisosi din venitul domniei, acel venit să nu gândești că este câștigat de tine, ci iar l-ai luat de la săraci,» de unde apoi urmăzează sfatul, că el trebuie să întrebuințeze acest prisos de avere pentru a face odihnă și pace săracilor (A. D. Xenopol, *Ist. Rom.*, t. III, Iași 1890). În sec. XVIII, probabil deja în sec. XVII, spitalele de bolnavi aveau anexe pentru adăpostirea și hrana săracilor, pentru spitalul Colței din Bucuresci ne-o probéază chrisovul Patriarchului Alexandriei Samuil din anul 1715, prin care chrisov se întărește fundațiunea anterioară a aceluși spital. Domnița Bălașa, fiica Domnitorului Constantin Basarab Brâncovénu, a zidit în anul 1751, în Bucuresci, în jurul bisericii Domnița Bălașa, chiliă pentru adăpostirea de femei bătrâne și sărace, din cari chilii s'a format mai târziu actualul Asil Domnița Bălașa.

Caritatea privată, neorganizată, și caritatea publică, rău organizată, au încurajat însă în toate timpurile cerșetoria chiar a ómenilor validi, capabili a munci. Dejá în statul roman mendicitatea era un flagel public, împératul Valentinian a gonit pe cerșetorii din Roma, Iustinian i-a întrebuințat pentru lucrările publice. În timpul reformatiunii, Martin Luther, în scrierea *An den Adel deutscher Nation*, cere să se înlătore cerșetoria, ca fie-care oraș să îngrijéscă de săracii săi, după cercetarea condițiunilor în cari se află, ca cei sănătoși să muncéscă și cei incapabili a munci să fie ajutați cu ceea ce este strict necesar pentru viață. S'a și interdis în Germania în sec. XVI cerșetoria tuturor ómenilor capabili a munci, cerșetorii au fost închiși, cei străini expulsați. În Anglia se creéază în anul 1697 *Workehouses*, case de muncă pentru cerșetori, în Austria se înființéază asemenea case în anul 1724, în Francia Ludovic XIV fundéază în anul 1656 ospitalele generale pentru săraci validi, el interdice cerșetoria sub pedépsă de bice și de galere, el distinge însă între săracii rușinoși, între părinții de familie scăpétați, deprinși cu un traiu mai bun, cari primesc ajutor la domiciliu, și între săracii ordinari, cari sunt închiși în 6 ospitale generale.

În România s'au dăruit în unele orașe cerșetorilor terenuri, pentru ca să înființeze o mahală a lor, cu toate acestea ei au rămas și în Principatele române o plagă a societății, și Vodă Vlad Tepeș în a doua domnie (1457) a dat cerșetorilor validi o pedépsă de o cruđime extraordinară (I. Bogan, *Vlad Tepeș*, Bucuresci 1896). M. Kogălniceanu, într'un articol asupra pauperismului, publicat în *Albumul literar și istoric din Iași*, în anul 1851, după ce recunósce datoria societății de a întreține

pe cei cari nu pot munci, pe copii și infirmii, a da celor sănătoși săracii ocaziunea de a munci, admite și dreptul ce are societatea să siléscă ca să muncéscă pe cei săraci valiđi, cari nu voesc a lucră, și arată că mai de la începutul Principatelor năstre, prin orașe s'au constituit Caliciii; lângă fiește-care casă boeréscă, lângă fiește-care mănăstire cerșetorul își așezase șatra și bordeiul său, boerii și călugării erau datorii să-l hrănéscă și să-l adăpostéscă. În sfârșit calicul a fost ajuns a face un trup, o bréslă deosebită cu privilegiurile, cu scutirile, cu administrațiunea sa. Lucru curios însă, caliciii din vécul de mijloc erau de ném străin între Români; ei erau Sîrbi și Slavoni, și astăzi încă în Iași în Calicime toți caliciii vorbesc încă limba națiunii lor și prea puțin Moldoveni se află între ei. Ștefan-cel-Mare îi organiză în bréslă, le dăruie lor și némurilor lor în veci mahalaua din Iași Calicimea, care o stăpânesc până astăzi, le dădu să-și alégă singuri starostele lor, îi scuti de tóte dările și angăriile și-i puse subt protecțiunea Mitropolitului. Asemenea există brésla calicilor la Roman. Caliciii saū mișei din Iași posedă un chrisov al Mitropolitului Gheorghe al Sucevei și Moldo-Vlachiei din anul 1723, în care se dice, că brésla lor este așezată de Ștefan-cel-Mare și se pronunță blestem în contra aceloră, cari vor supără pe acești neputincioși ticăloși. Mănăstirea Cetățuea, prin actul de danie, eră îndatorită să ție în tóte zilele, peste tot anul, masă întinsă pentru săraci.

Despre brésla mișeilor și calicilor din Roman relatéză Episcopul Melchisedec în *Chronica Romanului* și V. A. Urechia în *Istoria Breslelor* (publicată în *Convorbiri Literare*, XXII, Bucur. 1888), că Petru Rareș a dăruit locul din mahalaua Calicimii pentru locuința fraților din brésla calicilor, că brésla calicilor și mișeilor din Roman mai există în sec. XVIII cu autonomia, cu dreptul stărostiei de a judecă, a pronunță pedépsa de glóbă și de 50—100 toiege, iar în apel judecă Episcopul.

La Iași brésla de mișei și de pogribaci n'a fost primită în federațiunea de bresle. Brésla pogribacilor eră îndatorată a îngropă pe cei săraci, străini și nemernici.

În Muntenia găsim o mahală de calici la Câmpulung. I. Brezoianu arată în *Vechile Instituțiuni ale României*, București 1882, că Radul Basarab, reîntemeiătorul Câmpulungului, a destinat moșia Mățul-dejos lângă Câmpulung pentru adăpostirea orbilor, șchiopilor, gheboșilor, ologilor și a altor infirmii; ei nu erau însă organizați în bréslă ca cei din Moldova. Până în sec. XVIII îngrijirea săracilor este dar în Principatele române încredințată mănăstirilor. Domnii și boerii, cari fundéză și înzestréză mănăstiri, fac acte de milostenie, căci mănăsti-

rile au adăpostit și hrănit pe săraci în bolnițele construite pentru acest scop.

Pe la finele sec. XVIII s'a recunoscut în mai multe state insuficiența carității private și a celei bisericesci, și statul a început a intra în acțiune pentru a ajuta pe săraci. În anul 1794 Constituanta franceză declară asistența săracilor de datoria societății; în același an legea administrativă prusiană, *das allgemeine preussische Landrecht*, însărcinează pe stat cu îngrijirea săracilor; iar în Principatele române asistența săracilor eră pe atunci deja recunoscută ca datoria statului. În Moldova casa milii a fost creată de Vodă Alexandru Ioan Mavrocordat între anii 1782 și 1785 și reorganizată de Domnul Constantin Ipsilant în anul 1799; veniturile ei sunt enumerate în mod amănunțit în *Uricarul* lui T. Codrescu, III, Iași 1853, cele mai importante dintre ele sunt: contribuțiunile Mitropolitului, Episcopilor, Egumenilor mănăstirilor, ale boerilor îmbrăcați cu caftan, ale Ispravnicilor numiți din nou, ale întreprindătorilor menzilor (poștelor), ale cumpărătorilor oieritului, dijmăritului, vinăriciului, din vămă, din ocne, de la cârciumarii din Iași, de la cazanele de rachiu, de la vorniceii de la sate.

În Muntenia Epitropia obștească, de la care depinde cutia milelor, funcționează deja în anii 1783 și 1784 sub domnia lui Michail C. Suțu, care în anul 1785 a făcut obștescii Epitropii un venit din taxa vitelor de pripas. Sub domnia lui Alexandru C. Moruzi, 1793—1796, cutia milelor primesce de la Visterie taleri 500 pe lună, răsura breslelor de la cărțile neguțătorilor ce strâng ejneă zahareă, de la boerii ce au îmbrăcat domnescile caftane, i departamentarii ispravnici i judecători, de la mănăstiri, de la preoții ce se hirotonisează tal. 5, de la diacon 2 și jumătate, 2 parale la leu de la starostele de binale. Domnitorul Michail C. Suțu constatase deja în anul 1784 relele morale și economice ce rezultă din darea de ajutoare din cutia milosteniilor la persoane capabile a munci. Domnul Alexandru C. Moruzi, într'un pitac din 5 Maiu 1795 către Mitropolitul și boerii Divanului, dice: Epitropia obștei a ajuns la o mare trebuință de ajutor, pentru că oșebit de cheltuelile ce are la părți neputincioșe cu adevărat și la locuri vrednice și trebuințe folositoare de obște, vedem aici ca și din tembelie și din rēu nărav mulți se lasă pe sine la periciune și la un hal de milostenie, care numai în ajutorul cutiei nădăjduesc hrana și chivernisela lor; de aceea și ne mai având putere Epitropia de a-i iconomisi și a fi răspundătoare mai mult cu venituri ce are, să chibzuiți tôte aceste madele, câte una deosebit, de sunt cu cale. Obștesca Epitropie nu putea însă să fie o administrațiune cinstită, căci funcțiunile de la această

dregătorie s'a dat cu mezat: la 5 Ian. 1795 Vodă Alexandru C. Moruzi scrie un pitac către nazirii Epitropiei, ca să facă mezat de toate slujbele cutiei după obicei, în auzul tuturor, arătând Domnitorului prețul eșit pentru fie-care slujbă (V. A. Urechiă, *Documente inedite din domnia lui Alexandru C. Moruzi*, în *Anal. Acad. Rom.*, S. II, t. XV, București 1895).

Epistatul Agiei eră însărcinat să facă o listă de adevărații nevolnici, cărora obșteasca Epitropie le da lăfă lunară, oprindu-se sub pedepsă cerșetoria pe uliță, prin bisericii și curți. Cutia milelor a hrănit însă mai puțin pe adevărații săraci, mai mult pe unii privilegiați. V. A. Urechiă (*Istoria Românilor*, t. V) descrie organizarea mendicității simandicoase, întocmirea cutiei din care s'a dat pensiuini mari la boeri scăpetați, văduve de boeri, la favoriți ai boerilor de Divan și ai Domnitorului și ajutóre parcimonióse la bătrâni foști mici funcționari, la oșteni schilodiți în răsbóie și în urmărirea de hoți. Vodă Alexandru Ipsilant eră mai sever față cu cerșetorii validi printr'un pitac din anul 1797 către Vel Aga il obligă, ca cerșetorilor sănătoși și celor cu puținel sacatlâc, cari pot face poslujanie, să le dea poruncă a se părăsi de cerșetorie și să-și cate hrana cu munca și cu slujba și, de unde nu, să-și pedepsescă cu bătaie (V. A. Urechiă, *Istoria Românilor*, t. VII).

La începutul sec. XIX funcționază dar în Moldova Vornicia de obște, atribuțiunile ei sunt enumerate în țidula gospod din 1 Ianuarie 1803 a lui Alexandru Moruz Voevod, ce s'a scris Vornicului Dimachi, când s'a orînduit Vornic de obște (*Uricarul* lui T. Codrescu, partea I, Iași 1852): Îngrijirea de casa miliii, sprijinirea și ajutorul săracilor, a copiilor și a nevrâstnicilor fără părinți, alcătuirea de isvóde pentru darea de pensiuini și de milă cari se vor aprobà de Domn, facerea împreună cu Aga de narturi (cișniuri) de carne și de pâne, epistasia cișmelelor și a apelor ce se aduc în oraș. Sub Alexandru Calimach Vornicia de obște a devenit Vornicia politieii.

În Muntenia Epitropia obștirilor, pe lângă atribuțiunile de mai sus, mai eră însărcinată cu conducerea școlilor, cu combaterea luxului, cu privegherea spitalelor, cu încuragiarea meșteșugurilor, cu podirea și lărgirea stradelor din București. O instituțiune importantă, dependinte de obșteasca Epitropie, eră Orfanotrofia; am vorbit dejă în partea I a acestei lucrări despre o condică de socotelii ale obștescii Epitropiiei din anul 1797, aflată în biblioteca colegului nostru C. Erbiceanu, care ne dă informațiuni despre acea administrațiune și în special despre Orfanotrofia. Neconținutele deficite din casa Epitropiei, ilustrate prin

catastiful de socotelă din biblioteca d-lui C. Erbiceanu, se repetă și în sec. XIX; V. A. Urechiă relatează (*Istoria Românilor*, t. XI, București 1900) că, la începutul anului 1803, Domnitorul Munteniei Constantin A. Ipsilanti, constatând din nou că cutia milosteniilor este în lipsă de bani, aprobă propunerea Divanului de perceperea în folosul cutiei de taxe mici de la cununii, pe lângă cele vechi de la boeri cari primesc caftane și de la Ispravnicii când se orînduiesc, și legiuiesc ca cine nu va lăsa nimic pentru cutia milosteniilor, acelaia diata nu se va ține în sémă. Cu toate acestea, la finele lunii Septembrie 1803, Vel Vornicul obștirilor raportează Domnului, că doicile ce cresc copiii sârmani ai Orfanotrofieii sunt neplătite de 6 luni, că de 7—8 luni nu s'au plătit milele la betegiții și slutiții de pe la răsbóiele ce s'au întimplat în anii trecuți peste Olt și asemenea la unele obraze scăpătate.

Spitalului Colța din București, pe lângă căutarea bolnavilor, i s'a mai pus îndatorirea de a îngriji de hrana săracilor și nenorociților, și fiind-că veniturile nu ajungeau pentru ca să se întreție și un asil de bătrâni și săraci, Mitropolitul Ungro-Vlachiei Ignatie, ca supremul Epitrop al spitalelor, în Octombrie 1811, ordonă Episcopilor și Protoierilor, ca să cêră milă sub formă de disc, scriindu-le că, cu sfat de obște, s'a găsit cu cale a fi de acum înainte pe lângă spital de bolnavi și Ptohotrofion (casa pentru săraci); se va scóte un disc sau cutie osebită în fie-care sêrbătoare pe la biserică, atât în oraș cât și pe la satele cari au enorii mai bune (C. Erbiceanu, *Documente inedite*, în *Biserica Ortodoxă Rom.*, anul XVI, București 1893).

În Muntenia sub Vodă I. G. Caragea (1812—1818), cutia milosteniilor avea un venit important de la taxele vitelor de pripas, la perceperea cărora se comiteau mari abusuri. După V. A. Urechiă, în anul 1815, budgetul de cheltueli ale cutiei milosteniilor era pe lună: Lei 1.670 pentru tagma Vornicieii obștirilor; lei 1.200 lefile doctorilor și gerahilor politiei București; lei 3.198 lefile săracilor, din cari unii, puținii la număr, au primit câte lei 5, 10, și 15 pe lună, alții, boeri și văduve de boeri de toate treptele, 50, 70 și 100 lei pe lună; s'au mai dat ajutóre de măritiș la fetele sărace ori protegiate și mile de înmormintare.

În timpul revoluțiunii lui Tudor Vladimirescu, și după mórtea Domnitorului Alexandru Suțu, obștesca Epitropie a Munteniei sărăcise cu desăvârșire și era silită să reducă budgetul ei de cheltueli la sume minime. În anul 1830 se constată iar risipa în administrațiunea casei milelor, ea este ilustrată într'un raport al lui Barbu Știrbei către Ge-

neralul P. Kisseleff asupra stării Valachiei din anul 1832, publicat în *Convorbiri Literare*, XXII, București 1889.

În amândouă Principatele, încă înainte înființării obștescilor Epitropii și a cutiilor milelor, până la promulgarea Regulamentelor organice și d'atunci până la unirea Principatelor, caritatea privată și asistența publică au venit în ajutorul săracilor din orașe; nu putem însă înregistra, afară de binefacerile îndeplinite de mănăstiri, nici o acțiune directă pentru combaterea sărăciei populațiunii rurale, numai câte-vă măsuri trecătoare, ineficace, pentru a îndrepta sărăcia țeranului în mod indirect prin limitarea clăcii, și numai de la unirea Principatelor, prin legi rurale. Sărăcia cumplită a țeranilor, cauzată prin felurite asupriți, prin claca grea și lungă, prin contribuțiuni excesiv de mari, ordinare și extraordinare, în bani și în produse, prin răsbôie, epizootii, fomete, întreținută și prin lipsa de căi de comunicațiune, a fost descrisă de mai toți cronicarii și istoricii cari au scris istoria Principatelor române din sec. XVII, XVIII și XIX, de mai mulți economiști, diplomați și misionari cari au studiat starea materială și morală a populațiunii țerii, de unii poeți iubitori de țără, cari au zugrăvit cu colorii vii miseria în care zace partea cea mai numeroasă a locuitorilor României, de un mare boer, Dinu Golescu, care în *Însemnarea călătoriei mele*, Buda 1826, a arătat cu sinceritate starea țeranului român pe la 1820; acea sărăcie a provocat revoluțiunea lui Tudor Vladimirescu și a dat naștere articolului 46 din Convențiunea de la Paris din a. 1858, care prescrie îmbunătățirea stării țeranilor. Cutiile sătesci, înființate în Muntenia în timpul regulamentar, n'au fost instituțiuni de asistență, ci casse de împrumuturi, de economie și de administrațiune rurală (pentru cumpărarea de tauri, pentru dregerea drumurilor); din *Analele Parlamentare ale României*, t. XI, București 1900, se și constată că în anul 1840 s'au cheltuit din cutiile sătesci pentru drumuri și poduri L. 635,732.

Regulamentele organice mănțin Epitropiile obștesci și casele milelor ori milosteniei, întreținute din veniturile statului. Regulamentul organic al Principatului Moldovei enumeră între cheltuelile statului: Casa milelor hotărâte întru ajutorul familiilor sărace, al cerșetorilor, al nepuțincioșilor ce nu se vor mai îngădui pe uliță, casa va primi din bugetul statului Lei 100.000 pe an și va da pensiuini la săraci de lei 15—40 pe lună, nu se vor da la ómenii cari pot munci, se pot da și la străini. În Moldova se întocmesce Comitetul central, compus din toți membrii celor 4 epitropii: Epitropia cutiei milelor, a mănăstirii Sf. Spiridon, a învățăturilor publice și a apelor; în Muntenia se întocmesce Cassa

centrală de binefaceri, din economiile veniturilor mănăstirilor neînchinată, din cari se întreține Casa milosteniei, copiii găsiți și din cari se dau subvențiuni la spitale și la școli. Regulamentul organic al Munteniei prescrie, ca cerșetorii să fie așezați într'un institut, cei validi vor fi pedepsiți, cei cu familie vor primi ajutor rămând la familie. În Regulamentul organic al Munteniei figurază în bugetul de cheltueli lei 50.000 pe an pentru cerșetori, lei 34.030 cari se vor împărți la săraci și scăpetați și lei 10.000 reserve pentru înmormântări și alte ajutoare. În anul 1839, Casa cerșetorilor ajută 41 cerșetori ședători în Bucuresci cu câte lei 15 pe lună, 60 cerșetori în schitul Malamuci cu câte 1 leu pe zi; în anul 1840, Casa cerșetorilor din Muntenia a cheltuit numai lei 77.738,71; în anul 1841 găsim în bugetul Eforiei caselor făcătoare de bine din Muntenia alocațiunile următoare pentru asistența săracilor:

Pentru ținerea copiilor sărmani	Lei 155.550,38
Pentru ținerea cerșetorilor, pensiune cerșetorilor ședători în Bucuresci, hrana cerșetorilor de la Malamuci. »	61.679,35
Pentru împărțirea de milă săracilor la zile mari, pentru ajutor la osebite fețe scăpătate, măritișul de fete sărace, îngropări. . . . . »	52.771,19

În Muntenia în anii 1837—1840, obștesca Epitropie a sărmanilor este constituită din 1 Președinte, 2 Mădulari, 1 Secretar și 1 Cassier; iar Eforia caselor făcătoare de bine de 1 Efor, 1 Director, 2 Secretari, 1 Cassier, 4 Scriitori (*Almanahul Statului*, Bucuresci 1839; *Analele Parlamentare ale României*, t. X, Bucuresci 1899). În Moldova, în bugetul statului pe anul 1839 și 1840, votat de Adunarea obștescă, figurază la cheltuelile pentru cutia milelor câte lei 100.000 și s'a dat din cutia milelor, după isvodul întărit de Domn în anul 1840, pensuni la 1291 persoane de câte lei 5 până la lei 400 pe lună, la 101 nevolnici pentru anul întreg lei 17.405, la 66 mance ale copiilor orfanii lei 10.289,60 peste tot lei 152.127,60. În anul 1841 venitul casei cutiei milelor este de lei 155.966,99, iar cheltuelile lei 145.108 (*Hurmuzaki, Documente. Supplement I, vol. VI, Buc. 1895; Analele Parlamentare Rom., t. X—XII, Buc. 1899 și 1900.*)

Regulamentele organice disting dar între săracii cari nu pot lucra și cari primesc ajutoare bănesci și între săracii validi cărora li se va da de lucru, cari se vor aduna într'un institut unde vor învăța un meșteșug, și în bugetele amânduror Principatelor pe anii 1836—1848, găsim înscrise cheltuelile pentru milă împărțite periodic la praznice și

la oșebite fețe scăpătate, după isvóde întărite de Domn, ajutóre pentru măritișuri de fete sărace, la îngropări de fețe străine, pentru ținerea cerșetorilor (*Analele Parlam. ale Rom.*).

În anul 1851 M. Kogălniceanu se plânge în *Albumul istoric și literar*, că în privința asistenței, s'a îndeplinit numai prima prescripțiune a Regulamentului organic al Moldovei, că Cutia milelor vine în ajutorul multor săraci rușinoși; că nu s'a luat însă nici o măsură pentru cei calici, leneși, pentru cerșetori și nu s'a înființat un deposit de cerșetori, o casă de muncă; că în vremea ernii statul nu îngrijesce de îndemănări de muncă pentru dulgheri, petrari și alți lucrători fără ocupațiune.

Maî bine decât Regulamentul organic preciséză legile nóstre de astăzi diferitele categorii de cetățeni, cari au dreptul la asistența publică și diferitele administrațiuni cărora le incumbă datoria de a-i ajuta. Legea comunală rurală obligă pe comună, ca să îngrijescă de copiii găsiți, de infirmii și de alienații din comună. Legea comunală urbană maî adaugă pentru comuna urbană, la obligațiunile date celei rurale, aceea de a ajuta pe săracii din comună, de a avé stabilimentele necesare pentru asistența publică, de a îngriji de înmormintarea celor săraci. Legiuitorul, punând în sarcina comunei urbane întreținerea săracilor, de sigur n'a avut intențiunea de a o obligă ca să hrănescă și să adăpostescă pe săracii validi. Legea consiliilor județene obligă pe administrațiunea județenă, ca să întrețină spitale și așezăminte de binefacere, să îngrijescă de copiii găsiți și de smințiți, când comunele sunt în neputință de a-i întreține. În ceea ce privește pe vagabonzi, prescrie codul penal ca ei să fie adunați într'o mânăstire sau alt loc anume determinat, unde vor învăța un meșteșug sau vor lucră meșteșugul ce cunosc. Acéstă procedare trebuie să o considerăm ca dréptă, nu ne putem uni cu unii psihiatri moderni cari admit, că cerșetoria și vagabondagiul sunt rezultatele unei manii ambulatorii, unei psihopatii, unei neurastenii intelectuale ori morale, că Țiganul nomad, care nu voesce să schimbe cortul lesne transportabil cu o căsuță stabilă, care refusă a se fixa la un loc, nu este leneș, rău nărăvit, ci bolnav de claustrofobie.

Pentru bolnavi, alienați, parte din copiii săraci și copiii găsiți, pentru parte din infirmii și parte din bătrâni, asistența publică este la noi bine organizată, fondurile destinate pentru acest scop sunt bine întrebuințate; pentru săraci se cheltuesce mult fără folos; caritatea publică și privată dau mile cu profusiune, fără metodă și fără control, și sumele însemnate întrebuințate pentru acest scop ar pute să aducă

mai mult folos, dacă și asistența săracilor ar fi basată pe o organizațiune sănătoasă. Caritatea publică și privată ar trebui să împartă binefacerile cu scopul de a preveni pauperismul, de a-l vindeca, de a pune pe săracul valid în pozițiunea de a munci și de a se ridica, de a deveni independent prin muncă. În orașele principale din occidentul Europei există asociațiuni filantropice private pentru combaterea sărăciei; ele au misiunea de a preveni sărăcia, de a îndemna pe săracii validi ca să muncască, de a-i ajuta ca să devină de sine stătători, independenți de asistență. Asistența publică este datorită numai aceluși sărac, care în mod timporar sau definitiv se află în imposibilitate fizică de a-și satisface necesitățile existenței. Asupra acestei necesități există aprecieri diferite, în alte state limita este reprezentată prin traiul muncitorului celui mai rău retribuit.

Causele sărăciei sunt aceleași în toate țările; ceea ce economiștii cei mai însemnați au constatat în alte state, ce mai ales Roscher a stabilit ca cauză a sărăciei pentru Germania, Thomas pentru Anglia și Franca, o găsim și la noi: lipsa de prevedere, producțiune insuficientă din cauza incapacității fizice și intelectuale, lenea, consumul prea mare, beția, bătrânețea, infirmitatea și bóla cronică. La aceste cause trebuie să mai adăogăm incendii, inundațiuni și alte asemenea nenorociri. Dacă am împărți pe cei cari trebuie să-i asistăm în două grupe, pe de o parte în cei cărora le dăm asistența medicală în spitale, ospicii, asile, sanatorii, la dispensare, la domiciliu; pe de altă, în săracii pe cari trebuie să-i asistăm cu ajutoare de bani, ca femei gravide fără bărbați, văduve, copii părăsiți de părinți, persoane valide lipsite de muncă, vom găsi adesea-orî pe membrii unei și aceleiași familii cari aparțin amânduror grupelor; căci dacă muncitorul, cap de familie, se află bolnav, totă familia rămâne în suferință; de aci rezultă necesitatea unei organizări mai bune a asistenței săracilor, atât a asistenței publice, precum și a carității private, unei legături între asistența săracilor în general și între asistența medicală în parte. Medicul însărcinat cu asistența medicală la domiciliu se află adesea-orî în neputință de a da unui bolnav ajutorul cuvenit, de a scăpa de mörte un copil mic bolnav, din cauza sărăciei extreme, din cauza lipsei de alimente potrivite. Într'un asemenea cas el ar trebui să cêră primarului, ca să acorde clientului său în adevêr sărac câte un ajutor bănesc. Într'o altă lucrare, despre protecțiunea copiilor, am explicat că mulți copii mici ar puté să scape de mörte prematură, dacă mamele lor ar dispune de cantitatea necesară de lapte curat pentru nutrivea acelor copii, și că și în această privință asistența săracilor este incompletă.

Înainte de toate trebuie să stabilim principiul, ca să se dea ajutoare numai acelor cari le merită, ca să nu se încurajeze neprevăderea, ca să nu se dea milă fără cercetarea condițiilor în cari se află persoana asistată, și ceea ce fac în această privință unele societăți private de binefacere, compuse din dame, trebuie să o facă și autoritatea publică. Pentru aceste cercetări ne lipsesc organe; primarul și ajutoarele lui au multe alte ocupațiuni, și nu este practic ca această însărcinare să fie dată unui comisar comunal sau altui funcționar analog; este dar necesar ca să adoptăm în această privință organizațiunea germană și elvețiană. În orașele Germaniei și ale Elveției asistența săracilor este încredințată unui număr de delegați ai primarului, cari primesc această funcțiune onorifică, știind că ea este condițiune prealabilă, pentru ca să pótă deveni cine-vă consilier comunal, căci cu puține excepțiuni nu se alege cine-vă lesne membru în consiliul comunal, dacă n'a participat mai înainte la administrațiunea comunei în funcțiunea onorifică modestă de curator de săraci, de delegat al primarului pentru săraci (Armenpfleger, Armenvater). Primăria orașului Berlin este ajutată de 213 comisiuni pentru asistarea săracilor, compuse de 2.045 persoane, și de 213 alte comisiuni pentru priveghiarea copiilor orfani, compuse de 1.425 persoane. Acești delegați vizitează pe săraci în locuințele lor, îi vizitează adesea-ori și pe neașteptate; ei nu se mărginesc în simpla împărțire de mile, ci lucrează cu metodă pentru prevenirea sărăciei.

La administrațiunea orașului Berlin, cu 1.750.000 locuitori, participă 8.000 cetățeni însărcinați cu funcțiuni onorifice, gratuite. Administrațiunea comunală autonomă devine ast-fel o școală de virtute civică, de abnegațiune, de subordonarea interesului personal sub cel obștesc, și trebuie să participe mulți cetățeni la aceste sarcini onorifice, pentru ca nici unul să nu fie împovărat cu mai multe lucrări, decât îi permite timpul și afacerile proprii. Acest sistem de îngrijirea săracilor, numit sistemul de Elberfeld, este bine descris într'un raport consular al consulului României din Bremen, publicat în *Monitorul Oficial*, No. 22 din 29 Aprilie 1892.

Primăriile orașelor noastre principale trebuie să ia inițiativa pentru o organizare mai bună a asistenței săracilor, pentru o lucrare comună a carității private și a celei publice, pentru o activitate nouă a asistenței medicale în legătură cu caritatea privată și cu cea oficială. Această activitate nouă va fi roditoare, mai ales în ceea ce privește protecțiunea copiilor. Pentru ca să se împlinescă lacunele existente în asistența noastră pentru săraci, nu este necesar ca să se alcătuescă o lege nouă, ca să se facă o încercare nouă cu promulgarea unei legi, pe care

nu o păzesc nimeni, ci pe basa legilor existente, prin buna înțelegere între factorii cari constituiesc caritatea publică și privată, se pot îndreptă lipsurile organizațiunii actuale.

Este natural că între primăriile orașelor, cea a orașului București asistă numărul cel mai mare de săraci prin mile, prin asilul de nopțe, prin bucătăria poporală, prin împărțirea de lemne de foc, de vestminte pentru copii.

Nu posedăm date statistice asupra tuturor instituțiunilor și societăților de binefacere din țără, cari vin în ajutorul săracilor; cele mai însemnate dintre ele sunt:

Comitetul central de ajutor pentru incendiați și inundați, sub patronagiul M. M. L. L. Regelui și Reginei, instituit în anul 1887, recunoscut ca persoană juridică în 1890, compus din I. P. S. S. Mitropolitul Primat, Președintele Senatului, Președintele Adunării deputaților, Primul Președinte al Înaltei Curți de Casațiune și de Justiție și Primarul Capitalei;

Așezămîntul de ajutor pentru sătenii «Carol-Elisabeta», creat de M. S. Regele în 1894, pentru a veni în ajutorul locuitorilor rurali cari, în anii de secetă, sunt lipsiți de mijloce de trai, recunoscut ca persoană morală în anul 1895, administrat de un Consiliu de administrațiune compus din Ministrii de Interne, de Finanțe și de Agricultură, Industrie, Comerț și Domenii; Instituțiunea «Carol-Elisabeta» mai administrează alte fundațiuni analoge;

Societatea de binefacere «Regina Elisabeta» fondată în anul 1881, recunoscută ca persoană morală în anul 1894, aflată sub înaltul patronagiul al M. S. Reginei, întreține un asil pentru 32 femei sărmene și infirme și distribue la domiciliul săracilor ajutoare în bani și în natură;

Societatea de binefacere din Iași, fondată în anul 1880, întreține un ospiciu pentru femei bătrâne și infirme;

Societatea de binefacere Principesa Maria ajută copii săraci; Societatea Obolul din București, fondată în anul 1886, ajută femei sărmene, văduve cu copii mici, orfanii, cu vestminte, cu lemne de foc, cărți de școlă și bani;

Societatea de binefacere «Basarab» din Craiova;

Societatea «Amica Copiilor» din Craiova;

Societatea internațională de binefacere din București;

Societățile femeilor române de binefacere din orașele principale din țără;

Societățile naționale străine din orașele principale;

Societățile pentru ajutorul elevilor săraci din București și din mai multe alte orașe;

Asociațiunile mutuale de ajutor, în mare parte limitate pentru câte o singură clasă de meseriași, în orașele principale;

Liga femeilor din Iași, care urmărește și scopuri filantropice;

Societatea «Salvatorul» din București, pentru ajutorul mutual al femeilor văduve și nemăritate;

Societatea femeilor din București «Ajutorul»;

Asociațiunea femeilor române «Sprijinul», având de scop între altele și procurarea de lucru la acele dintre membrele sale, cari își câștigă pâinea de toate zilele prin muncă, fie intelectuală, fie manuală;

Societatea «Munca» din București, pentru procurarea de lucru la femeii sărace;

Societatea Materna cu lăgănul Sf. Elisabeta, și

Lăgănul Sf. Ecaterina, despre care voiți vorbi în capitolul despre Protecțiunea copiilor.

Asemenea voiți vorbi în alt capitol despre asilele de bătrâni și infirmii și despre îngrijirea copiilor mici, săraci și găsiți.

Asilul de noapte din București, întreținut de Primărie, a fost înființat în anul 1889; el dă adăpost la 10.000 până la 12.000 persoane pe an din cari 1.500 până la 1.700 femei;

Ospătăria comunală din București a fost deschisă în anul 1890, dă mâncare gratuită (zile de mâncare) la 20.000 până la 23.000 persoane sărace pe an;

Băile populare ale orașului București, înființate în anul 1895, dau pe an până la 12.000 băi calde.

Sumele ce se cheltuiesc în România de diferite administrațiuni publice numai pentru ajutorul săracilor, afară de cele cheltuite pentru căutarea bolnavilor, lehzurilor, alienaților, infirmilor, pentru crescerea copiilor orfanii și găsiți, afară de ajutările însemnate distribuite de Comitetul central de ajutor pentru incendiați și inundați, de Așezământul de ajutor pentru sătenii «Carol-Elisabeta», și afară de sumele cheltuite de numeroasele societăți private de binefacere, pentru ajutarea săracilor, se urcă aproximativ la 600.000 lei, anume:

din budgetul Minist. Cultelor și al Instrucțiunii publice	Lei 150.000
din budgetul Primăriilor urbane	» 300.000
din budgetul Eforiei spitalelor civile	» 100.000
din budgetul Epitropiei generale a Casei spit. Sf. Spiridon	» 50.000

Forțe puținii din acești bani servă pentru ajutorul sătenilor săraci, în budgetele consiliilor județene se găsește numai câte o alocațiune pentru

împrumutarea țăranilor săraci cu grâne în casurile de recoltă insuficientă și singurele așezăminte cari în anumite casuri asistă populațiunea rurală săracă sunt Comitetul central de ajutor pentru incendiati și inundați și Instituțiunea Carol-Elisabeta pentru țăranii în lipsă, apoi câte-vă mici fundațiuni private, cu destinațiune locală pentru o anumită comună ori moșie.

În cele din urmă două decenii al sec. XIX, diferite cestiuni cari se referă la asistența săracilor au fost studiate pe larg și s'au comparat între ele soluțiunile ce li s'au dat în diferite state. Mai ales Societatea internațională, cu sediul la Paris, pentru studiul asistenței, din care fac parte și câți-vă Români, care întreține o revistă specială pentru scopurile ei și organizează congrese internaționale periodice ale învățaților, administratorilor și legiștilor cari se ocupă de asistență, lucrăză cu activitate și, dacă rōdele ce ea produce n'au importanță mare pentru noi, cauza este caracterul ei mai mult frances decât internațional. Internaționalitatea nu pōte jucă un rol însemnat în cestiunile complicate de asistență, dependinte de organizațiunea specială, de legislațiune, de moravurile fie-căreii națiunii în parte.

În mai multe state serviciile de asistență publică ale Primăriilor urbane au bugetele lor speciale și venituri proprii directe ori indirecte, mai ales de la teatre, concerte, cafenele-concerte și alte reprezentațiuni publice; la noi cheltuelile pentru săraci fac parte din bugetele generale ale Primăriilor.

Ajutorul pentru săraci validi nu se mai acordă nicăiri în mod direct, pentru ei mai pretutindinea domnesce principiul: ajută-te singur și societatea te va ajuta. Caritatea este mai pretutindinea obligatorie pentru bătrâni, infirmi, orfani, copii părăsiți; se stabilește însă pentru ei domiciliul de asistență, pentru cei din alte comune spesele se restituie de comuna unde cel asistat are domiciliul, și în cazul de imposibilitatea împlinirii plătesce obicînuît județul ori statul. Indiviții leneși, cari din cauza vișului ori a neglijenței obligă pe autoritate ca să îngrijescă de familiile lor, sunt internați într'o casă de muncă, întrebuințați la lucrare forțată. Acest sistem este dezvoltat în Belgia, Olanda, Germania, Austro-Ungaria, Francia, Suedia și Norvegia, cu asprimea cea mai mare în Marea Britanie, în Workehouses englese.

În România însă astăzi instituțiunea muncii obligatorii pentru cerșetori validi este încă puțin dezvoltată, din cauza lipsei de organizațiune a asistenței pentru săraci, precum și din cauza aplicării indulgente a legilor penale. În anul 1860, înainte unirii administrative a amânduror Principatelor, s'a publicat în Moldova Regulamentul legiuirii

pentru stârpirea cerșetoriei; Moldova avea pentru cerșetori bărbați casa de lucru de la Orgoesci, pentru femei cea de la Leova, care în anul 1866 a fost strămutată la Plătăresci, apoi penitenciarul de la Ismail pentru cerșetorii de profesiune și pentru vagabonzi. Închisoarea Richitosa a servit până în anul 1897 pentru infirmi, cerșetori, vagabonzi și pentru unii condamnați corecțional. Codul penal (art. 219) și legea închisorilor din anul 1874 prescriu înființarea unui stabiliment anume pentru cei declarați vagabonzi; un asemenea așezământ nu există nici astăzi și cei declarați vagabonzi sunt ținuți în închisorile preventive și corecționale.

Nu este de ajuns ca să asistăm pe săraci, statul are și datoria ca să previe sărăcia; la noi statul îndeplinește această misiune prin înființarea și întreținerea de școli pentru învățatura generală și profesională, prin legi rurale și economice, prin casse de economii, prin crescerea copiilor la economie și la muncă.

O măsură importantă în contra sărăciei și ramura cea mai eficace a asistenței preventive o constituie asigurarea obligatorie a lucrătorilor pentru casurile de bătă, de invaliditate, de accidente, de bătrânețe, de morțe, instituțiune care în Imperiul german a luat o dezvoltare însemnată, care s'a introdus asemenea în parte în Austria, în Belgia, în Elveția și astăzi se pregătesce și Franca pentru introducerea unei organizațiuni analoge. Începutul l-au făcut pe la jumătatea sec. XIX asociațiunile libere de lucrători din Anglia cu asigurarea mutuală pentru cazul de bătă, pentru cazul de morțe a capului familiei, mai târziu și pentru lipsa de lucru. Exemplul engles a fost imitat în Germania: lucrătorii ai câte unei meserii, ai câte unui fel de fabricațiune dintr'o localitate și-au format, prin cotisațiuni săptămânale ori lunare, o cassă de asigurări, apoi s'au unit toți lucrătorii dintr'o localitate pentru instituirea de casse de asigurare locale; unii fabricantii au contribuit și au înființat casse speciale de asigurare pentru lucrătorii fabricii lor. În anul 1883 cancelarul Imperiului german, prințul Otto de Bismarck, a luat inițiativa pentru crearea așa numitului socialism de stat, a instituțiunii asigurării obligatorii a lucrătorilor pentru casurile de bătă și de leuzie; în anul 1884 a asigurării obligatorii în contra accidentelor (rănire, infirmitate, morțe) întâmplare în stabilimente industriale, mine, prin mașini agricole, la clădiri; în anul 1889 a asigurării obligatorii în contra invalidității și a bătrâneții. Cotisațiunile asigurării, plătite de lucrători și de patroni, se capitalisază sub controlul guvernului și statul adaugă la pensiunile de invaliditate și de bătrânețe o rentă de câte 50 mărci pe an de fie-care pensionar. Astăzi cassele de asigurări ger-

mane ieauă diferite măsuri igienice pentru apărarea sănătății lucrătorilor, prin construirea de locuințe salubre și închirierea lor cu prețuri moderate, prin subvenționarea societăților de consumațiune ale lucrătorilor, prin înființarea de birturi eftine în cari alcoolul este interzis, prin crearea de sanatorii ș. a. Din bogatele publicațiuni statistice germane asupra activității caselor de asigurare, voiū extrage numai câte-vă date asupra unei părți din asigurările din orașul Berlin.

În anul 1900 au fost asigurate în orașul Berlin numai pentru cazul de bôlă 492.299 persoane, 314.419 bărbați și 177.880 femei, parte la casele de asigurare ale statului, parte la cele ale orașului Berlin, parte la case de asigurare private. Municipality Berlinului are cassă specială de asigurare pentru portari, curieri, servitori, vizitii, măturători de strade și alți lucrători în serviciul orașului; unele administrațiuni ale statului, precum Poște, Telegrafe, Telefóne, Căi ferate au asemenea cassă de asigurare specială pentru lefegii mai mică, cu venit mai mic decât de 2.000 mărci pe an, pentru servitori, lucrători; unele fabrici asigură singuri slujbașii și lucrătorii lor, unele bresle și alte asociațiuni profesionale posedă asemenea casele lor de asigurare în parte; ast-fel există nu numai case de asigurare a personalului teatrelor, a móșelor, a bărbierilor, a chelnerilor, a personalului societăților de omnibuse, de tramwayuri, a birjarilor, căruțașilor, coșarilor, ci și a culegătorilor de sdrențe (cârpe) și de óse. Tóte casele de asigurare din Berlin au plătit în anul 1900 familiilor celor asigurați 15.068.069 mărci pentru căutarea de bôlă, medicamente, întreținerea familiei în timpul bólei capului familiei, spese de spital, de nascere, de leuzie, de immormintare, afară de sumele însemnate plătite ca pensiuni la lucrători bătrâni, infirmii și la familiile celor morți din accidente.

În Regatul român legea minelor din anul 1895 prescrie asigurarea obligatorie a lucrătorilor de mine, cariere și din stabilimentele orî fabricele legate de aceste industrii și înființarea unei case de ajutor pentru căutarea în casuri de bôlă și de rănire în accidente, pentru întreținerea familiei lucrătorului în timpul bólei, pentru casurile de nascere, immormintări, și osebit a unei case de pensiuni pentru invalidii din cauza de accidente, de bôlă, de bătrânețe, pentru văduvele și orfanii lor. Amândouă casele se vor alimenta din contribuțiunile lucrătorilor și ale patronilor sub controlul guvernului. Asemenea legea pentru organizarea meseriilor, promulgată la 4 Martie 1902, obligă corporațiunile meseriașilor ca să înființeze case de asigurare, sau să asi-

gure pe membrii corporațiunii la societăți de asigurare contra bolilor, accidentelor, infirmităților, casurilor de morțe.

Dacă am introduce la noi asigurarea obligatorie a tuturor muncitorilor după modul german, ea ar pute să fie mai limitată, cu cotisațiunea mai mică decât în Germania, să cuprindă numai asigurarea pentru bătrânețe, accidente, infirmitate, morțe și pentru subvențiunea familiei în timpul bolii capului familiei; cheltuéla care în Germania, în Belgia și în Austria consumă partea cea mai însemnată a asigurărilor, plata medicului, a móșei, a medicamentelor, a spitalului, s'ar pute reduce, căci asistența medicală pentru muncitorii săraci este la noi gratuită. Asigurarea obligatorie ar fi la noi fórte utilă pentru servitorii particulari de ambe sexe, pentru lucrători, calfe și ucenici, pentru slujbașii comericiului și industriei, pentru vizitii, măturătorii de strade și alți lucrători ai Primăriilor urbane, pentru toți lucrătorii cu ziua.

De ore-ce la noi sărăcia cea mai mare domnesce prin comunele rurale, mai ales din cauza neprevederii țeranului, ni se impune datoria să studiem cestiunea: dacă nu s'ar pute introduce și la noi un fel de asigurare obligatorie, adaptată condițiunilor speciale ale agricultorului român?

Nu putem trece cu vederea promisiunea socialistilor, că organizațiunea socialistă va înlătură pauperismul, prin urmare și asistența publică. Igiena este o sciință socială — nu socialistă —, ea trebuie dar să întindă cercetările ei asupra tuturor studiilor cari tind a îmbunătăți traiul populațiunii, chiar dacă acele studii aũ ca rezultat propunerii greșite, nerealisabile, cari nu prind lesne rădăcină la noi, unde în orașe lucrătorii sunt bine plătiți și unde majoritatea lucrătorilor rurali sunt proprietari de pământ; trebuie să examineze dacă Socialismul ori Democrația socialistă póte pune în practică reformele economice și igienice visate de conducătorii mișcării socialiste, cari reforme vor asigura tuturor ómenilor locuințe confortabile, mâncare bună, îmbrăcăminte cuviinciosă cu munca fórte moderată, vor îndreptă producțiunea excesivă de mărfuri și de ómeni (acolo unde ea există), vor înlătură prostituțiunea și alte vițiuni sociale. Nu vom face istoria Socialismului antic, celui medio-eval și celui de astăzi, nici istoria Socialismului român care a fost scrisă de un fruntaș al mișcării socialiste din patria noastră (I. Nădejde, în *Noua Revistă Rom.*, 1902.), menționăm numai în trecét, că ideile socialiste despre organizațiunea societății fără proprietate individuală, fără dreptul de moștenire, cu egalitatea desvoltării individuale a tuturor fără deosebire, cu împărțirea egală a pro-

ductului muncii în conformitate cu munca fie-căruî în parte, au fost aduse la noi de Nihiliştii ruşi, mai ales de cei din Basarabia; că mişcarea socialistă a început pe vremea războiului independenţei în 1877—1878, că Socialismul a apărut d'atunci în literatura română, a recrutat apostolii săi în diferitele strate ale societăţii, mai ales în corpul învăţătoresc şi în clerul sătesc, în studenţime, între meseriaşii şi lucrătorii săraci din oraşe, dar şi mulţi români crescuţi la şcolile superioare din Franca, Belgia, Elveţia au importat în ţeră teoriile socialiste.

Trebue să stabilim deosebirea între Anarhişti şi Socialiştii, să ţinem sémă de modernizarea părţii din socialiştii români, cari au eşit de mult din fasa anarhistă, cari au renunţat la întrebunţarea de măsură revoluţionare pentru realisarea programului lor, cari tind a deveni partid politic, dacă se va pute cu timpul chiar partid de guvernământ, pentru a pune în practică teoriile lor. Mulţi din ei au aspiraţiuni nobile, dar ei au învăţat numai din carte, şi nu cunosc lumea şi ómenii. Recunóscem că organizaţiunea actuală a societăţii, ca oricare operă omenéscă, nu este perfectă, că ea reclamă reforme, dar chiar dacă am admite ca drepte tóte criticile pesimiste ce socialiştii fac acestei organizaţiuni, nu putem aprobà lécul propus de ei pentru vindecarea radicală a bólelor sociale, fiind-că, făcând abstracţiune de calităţile antinaşionale, anticulturale, antiliberale ale aceluî léc, îl găsim contrariu legilor naturii, care nu admite egalitatea puterilor intelectuale şi fizice ale tuturor indiviđilor unei specii: contrariu legilor Igienei, care consideră familia ca focarul de la care trebue să purcedă progresul moral şi fizic, Igiena ca şi Biserica trebue să condamne slăbirea orî desfiinţarea familiei. Organizaţiunea socialistă nu va pute înlătură sărăcia din oraşe şi mai puţin din comunele rurale. Aspiraţiunile ţeranului român sunt în contradicere cu tendinţele socialiste, cu desfiinţarea proprietăţii individuale. Permiteţi-mi să citez puţine cuvinte ale unui mare economist român, care a ilustrat acéstă Academie, ale lui Ion Ghica: Proprietatea pămîntului este cea mai sacră din tóte, căci ea, unind familia prin interese şi simţiminte, desvoltă într'insa tóte virtuţile domestice, din cari se nasc virtuţile sociale.

Partea principală a reformelor pentru înlăturarea sărăciei la ţeră ar trebui să isvoréscă din iniţiativa cetăţenilor avuţi, a marilor proprietari, cari nu pot ignoră, că acela căruî norocul i-a dat avere, are şi datorii către cei săraci, că nici o lege n'a scutit pe marele proprietar de pămînt de obligaţiunea de a contribui la îmbunătăţirea sórtei foştilor clăcaşi; pentru ca în loc de proletari rurali slăbiţi de miserie, să lucreze moşia sa şi tot pămîntul ţerii cetăţeni viguroşi, trăind ca

ómení, conscientí de solidaritatea ce l gă între ei pe to i cetăţenii statului. Un mare proprietar român, Augustul protector şi Preşedinte de onóre al Academiei, dă în ac stă privin ă exemplul; să-l urmeze dar şi ceilal i.

Asistența medicală.

Asistența medicală cuprinde:  ngrijirea statului ca popora iunea să nu fie lipsită de medici, de farmacişti şi de m şe, căutarea bolnavilor la domiciliu, în spitale, la dispensarii (servicii de consulta iuni gratuite cu medicamente gratuite), asistarea femeilor la nascere şi în leuzie, îngrijirea alienaților,  nfirmitilor, copiilor gasi i şi privigherea copiilor mici crescu i afară de casa părinţilor. Asistența medicală în t te formele ei este la noi pentru săraci gratuită. Mai fac parte din asisten a medicală: căutarea militarilor r ni i şi  mboln vi i în răsboiu, organizarea farmaciilor, privegherea lor şi a drogueriilor, precum şi a isv relor de apă minerală şi a stabilimentelor balneare.

La noi asisten a medicală constituie un serviciu public dat de stat, de judeţe, de comune, de administra iuni de spitale cu fundațiuni speciale. Str ini  nu sunt la noi exclu i de la asisten a publică, ei sunt c uta i cu aceea i îngrijire ca şi Rom ni , primirea lor în spitale este însă obligat re numai în mod reciproc pentru străiniĭ acelor state, car  primesc gratuit în spitalele lor pe cetă enii Regatului român. Ac stă reciprocitate este inegală, se caută mai mul i străiniĭ în spitalele rom ne dec t Rom ni  în spitalele străine. Str ini  bolnavi de b le infec iose se primesc în spitalele rom ne fără nici o restricțiune, în mod gratuit ca şi Rom ni . Aliena ii străiniĭ se intern z  în spitalele rom ne pentru alienați în mod privisoriu, până la repatriare.

Căutarea gratuită a bolnavilor săraci.

Ajutorul medical gratuit se dă în 3 moduri: bolnavii săraci sunt c uta i de medic la domiciliul lor şi primesc şi medicamentele necesare gratis, sau ei se presint  la domiciliul medicului, la Primărie, la spital sau la un alt local public, unde li se dau consulta iuni şi medicamente gratuite, sau ei sunt internați şi c uta i în spitalele publice generale or  speciale, permanente or  temporare, or  așezați în ospiciile de bolnavi cronici şi incurabili. Ne ocupăm deocamdată de căutarea gratuită a bolnavilor afară din spital.

Nu este necesar ca toți bolnavii săraci să fie internați în spitale,

mulți dintre ei prefer să fie căutați la domiciliul lor, și natura și durata multor bôle permite îngrijirea bolnavilor ca bolnavi ambulatori. În spitale se internază numai acei bolnavi, cari locuiesc departe de comuna în care se află medic, cari au trebuință de căutare specială, ce nu li se poate da la domiciliu sau la dispensariu (la ambulatoriu), cari sufer de bôle infecțioase și bolnavii prea săraci, lipsiți cu desăvârșire de locuință și de hrană.

În timpurile vechi deja statul a dat ajutor bolnavilor săraci, modul acestui ajutor a variat după organizațiunea socială, după alcătuirea instituțiunilor medicale din acele timpuri. În antichitate sclavul bolnav era îngrijit de stăpânul său, mai mult din interes material decât din omenie, Romanii avuți întrețineau mici spitale private pentru căutarea sclavilor lor bolnavi. Spitale publice nu exista, Valitudinarium era infirmeria militară, înființată în garnisonenele mai mari, îngrijită de medicul legiunii, al cohortei, al castrului, și este probabil că au existat asemenea Valetudinaria și în Dacia; spitalul pentru săraci însă este o instituțiune creștină.

Pentru săracii liberi, fără patron, s'au înființat în orașele Greciei și ale Romei medici publici; asistența publică municipală, regulată la Roma de împăratul Antonin, după modul orașelor grecești, a fost dezvoltată de împărații creștini ai Romei, cari au instituit dispensarii (Iatria), unde s'au dat consultațiuni, s'au executat operațiuni chirurgicale, s'au distribuit medicamente în mod gratuit. Deja în primul secol al erei creștine au fost numiți în toate orașele statului Roman Archiatri poporani, însărcinați cu căutarea bolnavilor săraci. În orașul Roma fiecare despărțire urbană avea un Archiatru popular. Împăratul Antonin Piu a prescriș, ca afară de Roma și celelalte orașe să aibă Archiatri, urbele mai mari câte 10, cele mijlocii 7, cele mici câte 5. Numirea în funcțiunea de Archiatru era subordonată rezultatului unui examen.

În Principatele române asistența medicală a săracilor își păstrează caracterul creștin, ea începe cu spitalul alipit de o mănăstire; putem urmări originea ei numai până în secolul XVI. Căutarea bolnavilor săraci la domiciliu, și în mod ambulator în locuința medicului, este la noi ca și în Occidentul Europei de dată mai nouă, instituită numai în a doua jumătate a sec. XVIII în orașele principale. În Moldova Domnul Alexandru I. Mavrocordat a stabilit în anii 1782—1785 veniturile casei doctorilor, din cari s'au plătit medicii însărcinați cu căutarea săracilor bolnavi (Hurmuzaki, *Docum.*, T. X, Bucur. 1897). În Muntenia în anul 1784, Domnul M. Suțu a numit pe Dimitrie Caracaș doctor al politiei Bucureștilor, însărcinat cu căutarea gratuită a bol-

navilor săraci. În anul 1786 s'a numit un doctor la Râmnicu-Vâlcei cu aceeași însărcinare, în anul 1793 doctorul Ioan (Manicat?) doftor al obrazelor scăpătate din politia Bucuresci (G. I. Ionescu-Gion, *Biografia doctorului Const. Caracaș*, în *Revista Nouă*, Bucuresci 1890; V. A. Urechiă, *Ist. școl.*, Bucur. 1892). O condică de socotelii pe anul 1797 ale obștescii Epitropiî din Muntenia, aflată în biblioteca colegului nostru C. Erbiceanu, constată că pe atunci s'a plătit cu câte 100 lei pe lună 4 medici pentru căutarea săracilor în Bucuresci, și unul la Ploesci cu lei 15 pe lună.

La începutul sec. XIX găsim medici plătiți de stat pentru asistența medicală a săracilor, afară de spitale, la Bucuresci, Iași, Bârlad, Focșanii Moldovei, Ploesci, Craiova, Râmnicu-Vâlcei. În 1803, Domnul Munteniei Constantin A. Ipsilant numește pe Spiridon Calogheros doftor al politiei Focșanii-Munteni cu taleri 80 pe lună; în anul 1804, când țera eră amenințată de invasiunea ciumei, Vodă Const. Ipsilant ordonă prin pitacul din 7 August: fiind-că 3 doftori ai politiei Bucuresci, plătiți din cutia obștei, nu sunt de ajuns pentru căutarea bolnavilor săraci, să se mai numescă 3 plătiți din veniturile spitalelor celor mari de ciumă ca să fie 6; tot în anul 1804, Domnul Moldovei Alexandru Moruzi numește pe doctorul Froelich vaccinator peste tot Principatul (A. Xenopol, *Ist. Rom.*; V. A. Urechiă, *Ist. Rom.*, X; G. I. Ionescu-Gion, *Ist. Bucuresc.*, 1899; C. Erbiceanu în *Bis. Ortod. Rom.*, XVI).

În casuri rare, la epidemii întinse, se trimite câte un medic din Capitală în județe pentru a combate bóla. În anii 1813 și 1814, Domnul Moldovei Scarlat Calimach, constatând că nu sunt înadins doftori rînduiți spre căutarea celor săraci și pătimași, că veniturile casei doftorilor nu sunt suficiente, regulază din nou casa doftorilor, fixeză lefle a 3 doftori, 1 gerach și 2 móșe pentru politia Iași, și un doftor pentru politia Bârlad, cari vor fi îndatorați a alergă cu sîrguință la trebuințele și chemările nu numai ale boerilor și la săraci și ticăloși, în câte ori, în care ceas, nóptea sau ziua, vor fi chemați (Hurmuzaki, *Docum. X*; *Anaforalele și țădulele gospod din anul 1814*, relative la casa doftorilor, întărite de Vodă Scarlat Calimach, aflate între manuscriptele bibliotecii Scheiane a Acad. Rom., No. 80 și 95 din *Catalogul manuscriptelor* de I. Bianu).

În anul 1815, Vel Vornicul Munteniei scrie Mitropolitului, că s'a așezat la léfă 6 doftori și 2 gerachi ai politiei, ca să alerge la ori-ce sărac bolnav și să altoescă copii de vërsat fără nici o plată, mulțumindu-se cu léfa din cutia milosteniei; fiind epidemie de vërsat, preoții să facă de scire tuturor săracilor ce vor avé copii nealtoiți să-i

aducă la acești doftori: C. Darvari la sf. Dumitru, C. Caracaș la Curtea Veche, Silvestru la sf. Dumitru, C. Filiti la sf. Ioan Vechi, I. Pascal la sf. Spiridon Nou (C. Erbiceanu, în *Biser. Ortod. Rom.*, XVI, Buc. 1890).

În anii 1813—1832, Regulamentele organice organizază cadrele unui serviciu sanitar mai regulat, a asistenței medicale întinse peste totă țera, dar numai cadrele, numărul medicilor aflați în țera nu era suficient, nici măcar pentru a stabili câte unul în fie-care județ, și astfel asistența medicală gratuită, foarte slabă, a rămas limitată la câte-vă capitale de județ. Deși Regulamentele organice însărcină pe medicul ocrugului, al circumscripțiunii compuse din 2 până la 4 ținuturi, ca să caute și pe săteni bolnavi cel puțin în cazul de epidemie, această căutare, chiar când ea a avut loc, a rămas o formalitate stérpă. Asistența medicală a fost treptat dezvoltată numai în orașe; în anul 1841 se numește pentru orașul București, pe lângă cei 5 medici de colóre, pe lângă 1 chirurg, 1 mamos, 1 medic oculist care funcționează de mai înainte, și un doctor dentist; la Iași, în anul 1841, personalul medical al orașului se compune, afară de protomedic, de 4 medici de cvartal, 1 chirurg, 1 revisor de morți, 1 oculist, 1 dentist, 1 hultuitor și 4 móșe de cvartal.

În comunele urbane s'a dat treptat o dezvoltare mai mare căutării gratuite a bolnavilor săraci la domiciliu, atât după descentralizarea serviciului sanitar în virtutea legii comunale din anul 1864, precum și după punerea în lucrare a legii sanitare din anul 1874 până astăzi, însă această ramură a asistenței n'a ajuns la gradul necesar de perfecțiune, și trebuie să se dea medicilor primăriilor urbane facultatea de a prescrie în comptul comunei, în anumite cazuri excepționale, pe lângă medicamente și bonuri de alimente, ori de a interveni pentru ca să se răspundă familiei bolnavului, fără multe formalități, mică ajutóre de bani. În orașul București medicii comunali prescriu copiilor săraci bolnavi, la trebuință, lapte sterilizat.

Chiar după ce în Muntenia în anul 1842, în Moldova în anul 1847, s'a numit pentru fie-care județ câte un medic ori fisic de județ (de ținut), nu s'a putut organiza o asistență medicală regulată pentru populațiunea rurală și n'a putut aduce mare folos depositul central de medicamente, înființat în anul 1841, pe lângă comitetul carantinelor muntenești, din care s'a dat fără plată lécuri la ómenii și la vite.

În spitalele județene din Muntenia, înființate în anul 1853, s'a căutat și câți-vă bolnavi în mod ambulator, n'a existat însă în aceste spitale un serviciu regulat de consultațiuni gratuite cu medicamente gratuite înainte de anii 1861—1862. În Moldova s'a înființat în anul 1862

spitale județene în ținuturile lipsite de spitale cu fundațiunii proprii, dar în aceste din urmă spitale, serviciul consultațiunilor gratuite pentru bolnavii ambulatori a rămas mult timp incomplet, și în unele spitale ale Casei Sf. Spiridon se dau și astăzi numai consultațiunii gratuite fără medicamente gratuite.

Am expus deja în partea I a Istoriei Igienei proiectele făcute în amândouă Principatele Române pentru formarea de medici rurali. În Muntenia deja în anul 1830, Adunarea generală a Divanului proiectase înființarea unei școle de medicină în spitalul Colței, și în anul 1841 Nicolae Kretzulescu s'a încercat să creeze o școlă de medici rurali; în Moldova «Așezămîntul învățăturilor publice» din anul 1851 a proiectat fundarea unei facultăți de medicină, iar Regulamentul școlilor din același an a prescris numai înființarea unei școle de chirurghi de sate; dar nici unul din aceste proiecte n'a fost realizat decât după crearea școlii naționale de medicină din București.

Prima măsură pentru stabilirea unei asistențe medicale regulate în comunele rurale a fost luată în anul 1862 din inițiativa lui Carol Davila, prin înființarea de medici de plasă, deocamdată numai unul în fie-care județ, dar treptat s'a înmulțit numărul lor. Asistența publică a primit o nouă basă legală în anul 1864 prin promulgarea legii comunale și a celei a consiliilor județene, cari au îndatorat județele și comunele urbane, ca să întrețină spitale și să îngrijescă de bolnavii săraci, apoi prin legea sanitară din anul 1874, care a prescris ca fie-care plasă să aibă cel puțin un medic. Deja în anul 1862 cei dintâi medici de plasă au fost înzestrați cu farmacii portative, pe la anul 1885 s'au înființat la toate primăriile rurale mici farmacii aprovisionate cu medicamente divizate, și însemnate cu instrucțiuni despre întreținerea lor.

Serviciul medicilor de plasă este partea cea mai slabă din organizațiunea noastră sanitară; lucrarea lor principală constă în combaterea bolilor epidemice, și chiar la ivirea de epidemii ei vin obicînit prea târziu pentru luarea măsurilor preventive, nefiind înștiințați la timp, și activitatea lor se mărginește atunci în căutarea unui număr mic de bolnavi și în îndeplinirea unor formalități banale. Într'un număr mic de plăși însă, unde s'au înființat spitale de plasă, sau mici spitale rurale îngrijite de medici de plasă, serviciul se face regulat, populațiunea rurală este bine îngrijită în cas de boală și medicii de plasă aduc foloase reale. Este cu neputință ca medicul de plasă să viziteze regulat, chiar numai odată pe lună, toate comunele cu cătunele lor, să inspecteze școlă, cârciumile, cimitirul, să examineze toți bolna-

vii, dacă are un număr prea mare de comune de îngrijit, precum în județul Gorj, (câte 46 până la 49 comune cu 118 până la 130 cătune), Argeș (câte 37 până la 43 comune cu 103 până la 166 cătune), Olt (câte 36 până la 37 comune cu 101 până la 130 cătune), Vâlcea (câte 34 comune cu 104 până la 117 cătune). Instituțiunea medicilor de plasă nu represintă idealul nostru, n'a venit însă timpul ca să o înlocuim deja astăzi prin medici comunali sau prin medici de circumscripțiunii comunale; județele și comunele n'a venituri suficiente pentru ca să suporte această cheltuélă, astăzi reprezentantul de căpetenie al medicinei rurale nu este medicul de plasă, ci medicul spitalului rural.

Acusațiunea ce se aduce medicilor de plasă, că nu aduc folosul ce ar pute aduce, dacă ar fi mai activi, este justă numai pentru o mică parte a medicilor de plasă. Critici analóge, cu cele cari se fac la noi organizațiunii și activității serviciului sanitar rural, le găsim și în unele reviste medicale străine, căci nu numai la noi ci și în State mai bogate, cu civilizațiunea mai veche decât a noastră, serviciul medical rural este imperfect. În Franția țeranul nu este astăzi sărac ca la noi, în general el n'are trebuință de asistența gratuită și poate plăti visita medicului și medicamentele, și cu toate că deja Conventul din anul II al primei Republice franceze a legiferat, că fie-care bolnav cu domiciliu său fără domiciliu va fi căutat la domiciliul de fapt sau la spitalul cel mai apropiat, această măsură nu este realizată nici astăzi în totă Franția, și în multe circumscripțiuni rurale lipsesc medici și alocațiuni budgetare pentru plata de medici rurali. În Austria și în Ungaria s'a organizat de curând serviciul medical rural; în mai multe provincii organizațiunea este numai în principiu terminată, comunele avute plătesc medici comunali pentru câte o comună în parte, dintre comunele sărace forméză mai multe câte o circumscripțiune comună cu un medic comun, dar multe din aceste posturi mai stau vacante, din cauză că lefile sunt în multe circumscripțiuni comunale prea mici. În Rusia condițiunile sunt mai rele decât la noi, căci de vreme ce la noi elementul rural face aproape 82 % din populațiunea totală, în Rusia 88% din populațiunea Imperiului sunt săteni și numai 12% orășeni, și în Rusia majoritatea țeranilor sunt săraci și nu pot plăti pe medic, și numai cu mare dificultate se găsesc medici rurali. Profesorul Erisman a descris la Congresul medical internațional din Moscova din anul 1897 starea medicinei rurale din Rusia într'un mod, care corespunde cu situațiunea medicului de plasă român: «medicii rurali, cari «treptat înlocuiesc pe felceri, fac acte de abnegațiune, merg în exil vo-luntar, renunță la comerțul cu ómenii culți, la tot ce hrănesce spi-

«ritul. Serviciul medicului rural ambulant, care odată saū de două ori
«pe lună vizitează tóte satele circumscripțiunii, n'a dat rezultate bune;
«de aceea se restrîng acum excursiunile, ele se fac numai în timpul
«de epidemii și se dă medicului rural un câmp nou de activitate prin
«crearea de mici spitale rurale, cari vor deveni centre de cultură.
«Aceste spitale se improvisează în câte o casă țărănescă, în care se
«instalază 2—3 paturi și treptat se dă acestui spitălaș o desvoltare
«mai mare, se clădesce un edificiu și se instalază un spital de 15—20
«paturi.» Dar numărul spitalelor rurale înființate în Rusia de Zemstwo
(Comitetul administrațiunii provinciale) este mic în raport cu po-
porațiunea, cu întinderea teritorială și în comparațiune cu spitalele
rurale din România. Numai Imperiul german posedă o asistență me-
dicală bine organizată pentru populațiunea rurală, grație sistemului
de asigurare obligatorie pentru cazul de bôlă, de accidente, de in-
validitate și de bătrânețe, la care participă, pe lângă lucrătorii rurali
fără pământ, și micii proprietari cari au venit funciar insuficient, pen-
tru ca în cas de bôlă să pôta plăti medic și farmacie.

De căutarea gratuită a bolnavilor săraci la domiciliu se folosește
dar în România aprópe exclusiv populațiunea urbană, pentru cea ru-
rală acest mod de asistență forméază excepțiune și nu regulă, și nu
rémâne săténului altă alternativă decât transportarea bolnavului la
spital, fie pentru internarea lui, fie pentru tratarea lui la consultațiu-
nile gratuite pentru bolnavii ambulanti, saū luarea de medicamente
dosate și însemnate cu instrucțiuni de la farmacia Primăriei, saū aș-
teptarea până când medicul de plasă va veni în sat.

Popolațiunea săracă urbană însă are la dispozițiunea ei un aparat larg
de asistență medicală gratuită, de care se folosesc și mulți locuitori
cari sunt în stare a plăti în mod modest pe medic și pe farmacist,
aparat constituit din servicii întreținute de comună, de județ, de fun-
dațiunile spitalicesci, și mai există în multe orașe servicii private,
organizate de societăți filantropice și de unele comunități religioase
străine, pentru căutarea conaționalilor și coreligionarilor lor la am-
bulatoriū și la domiciliu; în Bucuresci mai funcționează Policlinicile,
din cari cea mai importantă este Policlinica Regina Elisabeta, fun-
dată în anul 1896, așezată în localul Institutului Surorilor de cari-
tate Sf. Elisabeta.

Pentru a remedia insuficiența asistenței medicale din comunele ru-
rale, Guvernul presidat de Ioan C. Brătianu a recurs în anul 1881 la
organizarea spitalelor rurale și la mobilizarea periodică de ambulanțe
militare, transformate în ambulanțe rurale.

Legea pentru înființarea de spitale rurale, promulgată la 20 Iunie 1881, prescrie la art. 4 și 5 cele următoare :

Art. 4. «Până la înființarea unui număr de asemenea spitale (de spitale rurale) îndestulător pentru scopul propus, și chiar în urmă, în cazuri urgente, ambulanțele militare, în intervalele concentrărilor ordinare și extra-ordinare, vor fi puse la dispozițiunea exclusivă a Ministerului de Interne, care le va dirige asupra regiunilor celor mai bătuite; aceste ambulanțe vor fi conduse de doctori în medicină.»

Art. 5. «În timpul acestor mișcări, personalul ambulanțelor va primi indemnitatea de campanie.»

Pe baza acestei legi, Guvernul a mobilizat în anii 1884 până la 1887 inclusiv pentru 3 luni de vară câte 8 până la 32 secțiuni de ambulanță militară și le-a însărcinat cu căutarea locuitorilor săteni bolnavi. Parte din bolnavi au fost așezați în corturi, unde au primit îngrijirile medicale, parte au primit ca bolnavi ambulanți consultați cu medicamente.

Aceste ambulanțe au împlinit misiunea lor provisorie, ele au împrietenit populațiunea rurală cu binefacerile medicinei și au înlesnit vindecarea multor bôle, folósele netăgăduite aduse de ele n'au fost însă proporționate cu cheltuelile însemnate ce ele au cauzat. Scurtul timp al funcționării ambulanțelor rurale și coincidența acestui timp cu acela al recoltei, când sătenul, chiar bolnav fiind, nu se caută pentru ca să nu lipsescă de la lucrările agricole tocmai atunci, când brațele sunt mai prețioase, au făcut ca unele bôle, spre exemplu cele venerice, să nu se pótă vindeca în ambulanță. Ambulanțele rurale au fost deservite în majoritate de medici militari din rezervă, cari nu pot fi concentrați decât pentru o singură lună pe an; Medicul-inspector General Dr. A. Fotino a constatat în raportul asupra activității acestor ambulanțe în anul 1887, că din dese schimbări ale personalului medical al ambulanțelor au rezultat diferite vederi și diferite direcțiuni în tratamentul bolnavilor, și că lipsa îndelungată a medicilor militari de la corpurile lor la ambulanțe a adus mari perturbațiuni în serviciul medical al armatei. Din această cauză ambulanțele n'au mai funcționat în anul 1888 și Guvernul a pus la cale ca să se mai construescă un număr de spitale rurale.

Asistența femeilor la faceri și în leuzie.

Este probabil că deja în timpurile fórte vechi femeile însărcinate au cerut la facere ajutor altor femei, mai ales celor mai în vîrstă, cari

asistase deja la alte naceri, cari ast-fel au cules ore-care experienta si au devenit mose. Ca cei dintai medici, erau si cele dintai mose autodidacte, probabil ele au comunicat altor femei observatiunile lor, le-au povestuit cum au sa se porte la diferite intimplari ale facerilor, si mult timp cunoscintele moseilor au ramas empirice, constituite din observatiunile proprii si din traditiunile ce le-au fost transmise de alte mose.

Egiptenii si Evreii au avut mose, o probeza Testamentul vechiu. Grecii au avut mose cu cunoscinte speciale, Hippocrate si Aristotele numesc mosele *Ομφαλοτόμοι*, taiatore ale cordonului umbilical; Socrate era fiul celebrei mose Phenareta; din cartile lui Hippocrate aflam, ca unele mose au exercitat si medicina.

In Roma mosele erau sclave si libere, parte din Obstetices erau si medicae, precum se constata din *Corpus Inscriptionum Latinarum*. Mai multi autori latini, Horatiu, Pliniu, Seneca fac mentiune de mose, cari erau la Roma mai respectate decat in Atena. Pliniu vorbeste de «nobilitas obstetricum», legile Iustiniane prescriu numirea de juri de 5 mose, insarcinate cu expertisa judiciară spre constatarea sarcinei si a nasterii savarsite.

Mosele evului mediu erau ignorante si superstitioase; in secol. XVI fac in Germania medicii incercari de a indrepta nesciinta moseilor, dar inisi acesti medici nu avuse ocaziune a se instrui in obstetrica, si primul tractat de arta obstetrica scris de un medic, de Encharius Roesslein, in anul 1513, probeza ca insusi autorul este lipsit de cunoscinta face-rilor naturale. In anul 1560 s'a introdus la Paris examenul pentru dobandirea diplomei de mose, juriul se compune din 1 medic, 2 chirurgi si 2 mose jurate. Tocmai la finele secolului XVIII s'au infintat primele maternitati in Germania, Austria, Italia superioara, in anul 1804 s'a deschis la Paris prima scola de mose.

In literatura romana se pare a fi cea mai veche mentiune despre mose, cea din Pravilele lui Mateiu Basarab Vv., 1652.

Dupa ce pe la finele secol. XVIII se intemeiasa in Principatele Romane asistenta medicala pentru saraci, Domnii si sfetnicii lor s'au gandit si la asistenta obstetricala. Domnul Moldovei Scarlat Calimach a regulat din nou casa doctorilor in anul 1813 si a hotarit ca sa se numesca 2 mose platite cu cate 1.800 lei pe an si chiria casei.

Regulamentele organice organizesa asistenta obstetricala numai in cele doua capitale ale Principatelor si legiuesc, ca afara de medicii de vapsea (de cvartal) sa se numesca pentru Bucuresti 1 mamos si

5 mōșe, câte una pentru fie-care vāpșeā a orașului; pentru Iași 1 mamos și 4 mōșe, câte una pentru fie-care cvartal.

Treptat s'au mai numit în cele-lalte orașe, capitale de județe, mōșe de oraș, mai ales după ce imigrase în țerā mai multe mōșe din Ungaria, Transilvania, Bucovina, și după ce maternitățile romāne formase un număr ore-care de mōșe. Șcōla de mōșe din Bucuresci a fost deschisā de Eforia spitalelor în anul 1838 și în luna August 1840 a primit diploma de mōșā 16 eleve, cari aū reușit la examen. Șcōla de mōșe din Institutul Gregorian din Iași, înființatā în anul 1852, a produs primele mōșe în anul 1854.

La începutul anului 1862, Comitetul sanitar al Moldovei a publicat instrucțiuni pentru mōșe, aprobate de Domn, în cari se prevedeā și numirea de mōșe rurale, mōșe de ocol. După intrarea în vigōre a legii comunale din anul 1864, unele consilii comunale urbane aū înmulțit numărul mōșelor comunale, dar poporațiunea sāracă n'a putut să se împrietenescā cu mōșa funcționară. Legea sanitarā din anul 1874 a obligat și pe Consiliile județene ca să plătescā un număr de mōșe pentru ajutorul gratuit ce vor da la faceri de prin comunele rurale; aceste mōșe aū avut aceeași sōrte ca cele urbane, țerancele n'aū avut încredere în ele, le-aū chemat fōrte rar, în unele județe s'a numit câte o mōșā pentru o plasā întrégā, ast-fel multe comune aū rēmas fōrte depārtate de reședința mōșei. În anul 1893, cu ocasiunea modificării legii sanitare, s'a înlocuit instituțiunea mōșelor de plasā prin mōșe comunale, s'a legiuit cā Consiliile județene, cu contribuțiunea comunelor rurale, vor numi pentru acele comune mōșe comunale, dar multe comune sārache, nefiind singure în stare a plăti mōșei nici léfa minimalā de lei 30 pe lunā prescrișā de lege, s'aū întrunit câte 3—4 comune pentru plata unei mōșe. Numērul mōșelor din țerā fiind cu mult mai mic decāt acela al comunelor și al circumscripțiunilor comunale, nu s'aū putut numi mōșe pentru tōte comunele. Pentru împlinirea acestei lipse s'a alcătuit în anii 1897—1898 proiectul pentru formarea de mōșe clasa II și pentru înființarea unei șcōle de mōșe rurale (de mōșe clasa II) cu un singur an de studiū la Craiova, care a și fost deschisā în anul școlar 1899—1900.

Numai cu încetul mōșa ruralā va luā locul babei satului; pe de o parte țeranca crede cā baba are drepturi cāștigate, a moșit de ani de zile tōte femeile din familie, a moșit pe mama leuzei la care este acum chematā și va moși pōte și nepōtele ei; țerāncii îi trebuie babā, care pe lângā moșit face și pe servitōre, îngrijesce în timpul leuziei de copii, de casā, de bucātārie, de spēlarea rufelor; pe de alta, multe

môşe rurale mai aŭ deprinderi orăşenesci, mai fac pe cucónele, cer să fie respectate ca funcţionare publice. Din copii de ţeran astăzi abiã 6% se nasc pe mânilé móseler cari aŭ trecut prin şcolã de môşe, restul vin în lume pe mânilé babelor şi ale cumetrelor, şi acesta este una din cauzele mortalităţii însemnate a leuzelor şi a copiilor nou născuţi. Acesta se întâmplă şi în alte ţeri, în regiuni sărace, mai puţin culte. În tabelele statistice expuse la Expositiunea universală de la Paris din anul 1900 s'a putut ceti, că în orientul extrem al regatului Prusiei existã cercuri, unde numai 4%—40% din faceri sunt asistate de môşe, restul de «babe murdare, cari de rare-orî întrebuinteză săpun.»

Nu posedãm o statisticã a accidentelor întâmplate la născerile de prin sate şi a mortalităţii leuzelor, spre a puté aprecia în tótã întinderea ei consecinţa neajunsului móseler, este însă cert că lipsa lor nu influenţeză numai sănătatea leuzelor, ci şi a copiilor nou-născuţi. V. Crăşescu a scris în anul 1895 o tesă de doctorat în medicina interesantă, despre Pediatria poporană din Dobrogea; el descrie, pe lângă martiriul la care ignoranţa băbescă expune pe femeia leuză, pe lângă numeroşele născeri nefericite din cauza procedărilor barbare ale babelor, şi frecvente decese ale copiilor, datorite superstiţiunii şi neştiinţei.

Deşi în general môşa n'are altă misiune decât aceea de a asistã la faceri normale, fiziologice, a îngrijii pe leuză şi pe copilul nou-născut în cele dintâi zile după facere, a executã unele operaţiuni de micã chirurgie, môşa rurală este câte odată nevoită, în lipsă de medic, a dirige singură şi faceri anormale, a executã unele manipulaţiuni obstetricale spre a scăpã vieţa mamei şi a pruncului, şi numai o môşă care a primit învăţătura specială póte aprecia pericolul, care-i impune datoria de a chemã un medic, sau de a executã singură unele manipulaţiuni în lipsă de medic. Misiunea cea mai importantă a môşei constă însă în prevenirea bólelor septice, a febrei puerperale la leuză, a infecţiunii buricului la copilul nou-născut, prevenire basată pe cunoştinţa originii acestor bóle, pe deprinderea cu asepsia şi antisepsia. Mai cerem de la môşă ore cari cunoştinţe de Igienă; môşele influenţeză prima creştere fizică a pruncului şi consiliul lor are o autoritate óre-care.

Va mai trece un timp óre-care, până când poporaţiunea rurală se va deprinde cu môşele formate în şcole speciale, până când va dispără nepopularitatea lor. Dar şi în oraşe, femeile sărace recurg de rare-orî la asistenţa môşei comunale şi preferă să fie moşite de babe. Cu tóte acestea, în măsura în care se înmulţesc môşele în general, şi

în parte mōșele aflate în funcțiuni publice, cresc și numărul femeilor asistate la faceri și în leuzie de mōșe învętate.

În anul 1892 au existat în tōtă țera 513 mōșe, din cari 266 în funcțiuni publice, în anul 1898, 958 mōșe, din cari 401 în funcțiuni publice, în anul 1900, 1.107 mōșe. Ungaria a avut, în anul 1897, 8.200, imperiul Austriei 18.650 mōșe.

Mōșele aflate în Regatul României în serviciul județelor și comunelor au asistat în mod gratuit la faceri și la avorturi, în anul 1892 în comunele rurale 8.965, în comunele urbane 6.610 femeii; în anul 1897 în comunele rurale 11.356, în comunele urbane 8.020 femeii. Din an în an crește și numărul femeilor asistate la faceri și în leuzie în spitale, despre care vom vorbi mai jos.

Alienații.

Egiptenii și toți medicii timpului ante-hippocratic n'au considerat nebunia ca bōlă. Hippocrate (460—377 a. Chr.), care stabilise principiul că bōla este consecința unei leziuni corporale, a fost cel dintâiu care a recunoscut, că turburările psihice provin din bōle ale creierilor. În Roma veche alienația mentală a devenit frecventă de la secolul II, în urma perturbațiunilor politice, a nestabilității instituțiunilor, a creșterii depravațiunii. Galeniū și Coeliū Aurelian au avut ocaziune a căutā bōle mentale, ei au cultivat și perfecționat psihiatria. Legea romană a celor XII Tabule prescrie la tabula V, ca nebunului să se deā un curator, ca administrațiunea persōnei și a bunurilor sale să trecā la agnați (I. Kalinderu, *Studiū asupra celor XII Tabule*, Bucuresei 1888). Legea Iustiniană la titl. XXIII, de Curatoribus, dice: Furioși și risipitorii, chiar dacā au împlinit etatea de 25 ani, rămân sub curatela agnaților lor în virtutea legii celor XII Tabule, la Roma prefectul ori pretoriū, în provincii președintele provinciei le dā, după examen prealabil, un curator. Asemenea se dau curatorii celor slābiți de minte (mente captis). Nu gāsim însă la Roma urme de internarea alienaților, de depārtarea lor din mediul obicinuit, ca măsurā de siguranță și ca mijloc terapeutic.

Dupā aparițiunea creștinismului, nebunia a fost privită ca opera demonilor, ca rezultatul influenței diabolice, și religiunea a intervenit pentru vindecarea ei. Până în secol. XVII, în cărțile de medicină nebunia este descrisā ca opera Satanei. În anul 1685, Paulinius a scris un tratat latin despre folōsele flagelațiunii, el recomandā pentru expulsarea demonului biciul, pumnul, percusiunea și sguduitura, remedii cari vin-

decă melancolia, nebunia și epilepsia. În occidentul catolic și în nordul protestant al Europei, demonii au fost isgoniți din corpul nenorocitului nebun prin ceremonii religioase, prin exorcisme, prin torturi și prin foc, bolnavul smintit este ars pe rug de viu chiar până în secolul XVIII.

În România a fost asemenea încercată expulsarea duhului necura, din corpul nebunului obsediat, obicnuit prin simple ceremonii religioase, prin cetirea de rugăciuni cu întrebuițarea de mōște ale sfinților și de stropirea cu aghiasmă, de mai rare-orî prin bătae, pumni și arsuri, nici odată însă în Principatele Române alienații n'au fost arși pe rug. Archiepiscopul catolic Marcus Bandinus țice, în Codicele Bandinus, în raportul din anul 1646 asupra visitațiunii canonice a bisericilor catolice din Moldova, publicat în *Analele Academiei Rom.*, t. XVI, în anul 1895, că modul blând întrebuițat de preoții români de a adjură pe dracul a provocat admirațiunea jesuiților. Tratarea umană a smintiiților a fost prescrisă de legile române vechi. În Pravilele lui Matei Basarab (1652) găsim un capitol, «Semnele nebunului», care glăsuesce: «Pentru să-l cunoscă judecătorul că adevărat este nebun, să întrebe pe vraci, cari foarte lesne îl vor cunosce de va fi nebun adevărat. Cel nebun, măcar că nu se va certă la nebunia lui, de va face vr'o greșelă, iar așa tot nu se cade să-l sloboDESCă de tot, să umble pe drumuri slobod, ci să aibă pază, să fie pe lângă omeniî lui până se va înțelepți.»

Cele dintâi asile de alienați au fost înființate în Spania în sec. XV, după isgonirea Maurilor ele au fost desființate; în sec. XVI s'au creat ospicii de alienați în Suedia, în Germania, în Anglia, în Franca s'a deschis ospiciul Charenton în anul 1645, la Viena s'a instalat primul asil de alienați în anul 1784 într'un edificiu rotund și înalt numit Narrenthurm; toate aceste asile erau un fel de închisori. În tot sec. XVIII smintiiții au mai fost legați cu lanțuri și tratați cu biciu, numai în Anglia s'a întrodus un tratament uman al acestor bolnavi în spitalul de alienați Sf. Lucas, aprōpe de Londra, deschis în anul 1751; în Franca în anul 1785 psihiatrul Pinel a înlăturat lanțul și biciul din casele de nebuni și a început cu tratamentul medical al bōlelor mentale. Psihiatria, care rămăsese înapoi, din cauză că alienația mentală fusese considerată ca incurabilă, s'a desvoltat treptat după începuturile făcute de Pinel, Canolly și Griesinger.

În Muntenia, aprōpe de finele sec. XVIII, administrațiunea începe a se gândi la datoria ce are de a îngriji de alienați. V. A. Urechia a reprodus în *Istoria Românilor*, t. I, Bucur. 1891, un pitaē al lui Vodă Michail C. Șuțu din 6 Noemvrie 1784 către Veliții boeri: pentru cer-

șetori a pune la orînduélă să nu mai umble pe uliți și prin bălciuri, să propue un mijloc și pentru vr'unii smintiți din minte și nebunî, la ce cale se cuvine a se pune. Pe atunci s'a și pus la cale, ca alienații furioși să se ție în lanțuri în chiliile din curtea mănăstirii Sărindar și să se aducă la icóna Maicii Domnului din biserica Sărindar, iar cei nefurioși s'așezat în chiliile din curtea bisericii Sf. Vineri Herasca (I. Brezoianu, *Vechile Instituțiuni ale României*, Bucur. 1882; G. I. Ionescu-Gion, *Istoria Bucureștilor*, 1899). La Craiova s'a adăpostit alienații în curtea bisericii Madona Dudu, fondată în anul 1760, înzestrată cu avere în anii 1781---1784 de C. Fotescu și Hagi Gheorge Ioan, care înzestrare fusese întărită de Vodă Michail Șuțu; nebunii au fost aduși în biserică la icóna făcătoare de minune, cei furioși au fost parte legați de arbori cu lanțuri și frânghii și parte așezați într'un beciú (G. Miletici, *Studii psihiatrice*, Craiova 1895; V. A. Urechia, *Istoria Românilor*, t. X).

În Moldova de la secol. XVIII, alienații au fost primiți în bolnițele din curțile mănăstirilor Némțu și Adam. C. Várnav dice în *Rudimentum Physiographiae Moldaviae*, Budae 1836, că pe vremea lui alienații au fost căutați numai cu rugăciuni și descântece.

În anul 1813, Domnitorul Munteniei Ioan G. Caragea a întărit din nou fundațiunea bisericii Dudu din Craiova, «la care biserică se află și chiliile de primirea celor bolnavi, cari năzuesc la sfînta icónă pentru tămăduire, avend cei scăpătați hrana și odihna lor din veniturile Sf. biserici». G. Miletici relatéază, că încă în anul 1851 alienații erau culcați în jurul bisericii Dudu, până în anul 1858, când ei au fost așezați în micul spital zidit la spatele bisericii. La Bucuresci s'a adăpostit alienații și în curtea mănăstirii Sf. Gheorghe-nou. V. A. Urechia reproduce în *Ist. Rom.* t. X un pitac al Domnului Ioan G. Caragea către Egumenul mănăstirii Sf. Gheorghe-nou din 22 Iulie 1814, prin care-i ordonă ca să dea o odae de locuință și cele trebuincioase lui Costache Biv Vătav za Divan, care se află smintit de minți. La 12 Maiu 1822, în timpul ocupațiunii turcesci, după revoluțiunea lui Tudor, Ocârmuirea Valachiei invită pe Archimandritul-stariț al mănăstirii Căldărușani, ca un ticălos creștin smintit, aflat de Agie în politia Bucuresci, să-l primescă în mănăstire, țindu-l în bună pază până când se va îndreptă, dându-i-se de la mănăstire și hrana cea trebuincioasă (V. A. Urechia, *Ist. Rom.*, t. XIII).

În primul pătrar al sec. XIX, în amândouă Principatele române, numărul alienaților eră mic, Pelagra încă nu apăruse și Alcoolismul era încă puțin răspândit.

În anii 1825—1830, alienații au fost treptat mutați din mănăstirile Sf. Gheorghe-noă și Săringar, precum și din biserica Sf. Vineri din Bucuresci la mănăstirea Negoesci. Până în anii 1837—1838 s'au primit smintiții și în mănăstirea Jitia din județul Dolj (C. Antonescu-Remuș, *Igiena*, Bucuresci 1890). În anul 1838, Dvornicul din Lăuntru al Munteniei propune, ca cei smintiți aflați la mănăstirea Negoesci să fie primiți vremelnicesce la schitul Malamucul din sud Ilfov, ca să se numescă un doctor și un cinovnic pe lângă epistat, doctorul să mērgă acolo de 2 ori pe săptămână și smintiții să se dea sub îngrijirea Eforiei spitalurilor pămîntenesce; Vodă aprobă (*Buletin* din 21 Noemvrie 1838). Acēstă măsură a fost timporară. Dejà în anul 1839 s'a înființat lângă mănăstirea Mărcuța, în clădirile părăsite ale fabricii de testemele a lui Ipsilant, cari au fost reparate, un ospiciu de nebuni și cerșetori. În socotelile casei centrale a Munteniei pe anul 1838, publicate în *Analele Parlamentare ale României*, t. IX, Bucuresci 1900, figurēză parte din cheltuelile făcute cu meremetul schitului Balamucul, după dovada meșterului zidar, și în socotēla pe anul 1839, cheltuelile urmate în trebuința ómenilor smintiți ce se trimit la mănăstirea Mărcuța, fețe 25, câte 1 leu pe di fac lei 6.493, precum și lei 3.833 bani 39, slobodiți din casa centrală caselor făcētore de bine, pentru meremetul încăperilor de la schitul Mărcuța pe sēma smintiților, după porunca Ocārmuirii a Sf. Mitropolii, apoi plata a 30 rogojinii, a făcliilor de Pasci, a transportului smintiților de la Malamuc la Mărcuța la 12 chirigi, a îngropării a 2 smintiți, tacāmuri de haine, léfa îngrijitorului smintiților de lei 150 pe lună. Léfa doctorului figurēză în socotelii numai de la anul 1840 (*Analele Parlam.*, t. XI), când a fost însărcinat Dr. N. Gănescu cu căutarea cerșetorilor bolnavi și a smintiților de la Mărcuța, primind léfa de lei 500 pe lună. După socotelile anului 1840, numărul alienaților a oscilat între 26 și 33, în anul 1841 au fost 35; între cheltueli găsim 10 lanțuri cu lacătele lor pentru smintiți, plătite cu lei 135 și 12 cămăși de forță câte lei 50. În anul 1845, Mărcuța a trecut sub administrațiunea Departamentului Bisericesc. Treptat crește numărul alienaților internați la Mărcuța, în anul 1847 la 40, în 1859 la 100, în 1864 la 110. Numărul cerșetorilor așezați la Mărcuța eră în anii 1846—1847 de 103.

A. G. Găleşescu arată (*Eforia spital. civ.*, Bucur. 1900), că dejà în anul 1856 a fost recunoscută necesitatea de a se înlocui ospiciul Mărcuța cu un alt edificiu spațios, că s'a proiectat clădirea unui spital mare de alienați pe délul Cotrocenilor în sumă de lei 1.500.000, acest proiect n'a fost însă realizat. În anul 1860, Mărcuța a fost pusă sub ad-

ministrațiunea Ministerului de Interne (Direcțiunea sanitară), în anul 1866 își schimbă iar stăpânul și trece la Eforia spitalelor, care a reparat necontentit clădirile vechi, a construit treptat altele noue pe terenul disponibil, spre a pute adăposti numărul însemnat al infirmilor și alienaților trimiși la Mărcuța.

În Moldova, în anii 1848—1850, au fost însărcinați medicii ocrugurilor respectiv, ca să viziteze din când în când pe alienații din curțile mănăstirilor Némțu și Adam, administrate de Departamentul Bisericesc, trecute în anul 1862 sub cârmuirea Ministerului de Interne, iar în anul 1866 încredințate Epitropiei generale a Casei spitalelor Sf. Spiridon cu subvențiune din partea Statului. Mănăstirea Golia din Iași a fost deja în anul 1859 destinată pentru primirea alienaților, în anul 1861 Ministerul de Interne a întreținut la Golia numai 12 bolnavi, 7 bărbați și 5 femei, căutați de doctorul C. Várnay ca medic provisoriu al ospiciului Golia, iar în anul 1866, după ce Casa Sf. Spiridon a luat sub îngrijirea ei pe alienații ospitalizați în județele de peste Milcov, ea a adaptat mănăstirea Golia pentru femeile bolnave de bóle mentale, mutate acolo din mănăstirea Adam, cari d'acum nainte au fost supuse unui tratament metodic. Alienatii de sex bărbătesc din mănăstirea Némțu fusese deja de la anul 1859 supuși unei căutări medicale mai regulate.

În amândouă Principatele până la anul 1860 nu se creau formalități judiciare pentru primirea unui smintit într'un ospiciu de alienați; obicnuit certificatul unui medic era singurul act pe care se basa închiderea bolnavului; numai de la anul 1860 s'au introdus în Moldova, de la anul 1864 și în Muntenia, garanții mai sigure, examinarea bolnavului de doi medici și intervenirea parchetului.

Ca în multe alte țări a fost și la noi cam târziu introdus un tratament rațional al bólelor mentale; ca tranșiune spre regimul modern a fost înlocuit de la anul 1845—1850 lanțul și frânghia cu camisonul de forță, de la anul 1859 biciul cu dușe reci prelungite, excitațiunea creerilor a fost potolită cu dose massive de opiu și de hatschisch, foarte încet această terapie brutală a fost înlăturată și a fost admis și la noi sistemul mișcării mai libere. În anul 1859 s'a făcut început la Mărcuța cu ocupațiunea alienaților ca măsura terapeutică, mai întâiu prin înființarea unui atelier de tâmplărie, apoi cu horticultura, de la anul 1864 și cu cismăria. De la anul 1868 A. Șutzu a dat impulsione la studii psihiatrice, basate pe Anatomia patologică și la un tratament corespunzător cu progresele Patologiei mentale

Progrese mai repeđi decât cele-lalte asile de alienați a făcut, mai

ales în privința materială, Ospiciul Madona Dudu din Craiova. În anii 1858—1860, Epitropia bisericii Madona Dudu a clădit în dosul bisericii două camere mari pentru 8 bolnavi, acest local modest a fost treptat lărgit; în anul 1872 au existat deja 4 camere spațioase cu 20 bolnavi; în anul 1888, Epitropia a început să construiască pe un teren vast, situat la marginea orașului, un ospiciu mare, compus din mai multe pavilione cu un singur cat, care a fost inaugurat în anul 1891. Acest ospiciu reprezintă o instituțiune modernă, cu instalațiunile necesarii, cu ocupațiune metodică a bolnavilor, cu agricultură și horticultură.

Administrațiunile noastre mari de spitale cu fundațiuni bogate, cari în altă privință se pun în capul progreselor, în ceea ce privesce alienații, mai țin la tradițiunea veche, că donatorii cari au lăsat averi pentru îngrijirea bolnavilor ar fi avut în vedere pe cei bolnavi de alte bôle, nu pe alienați, deși nu există nici un act prin care se exclud cei smintiți de la binefacerile, pentru cari sunt destinate bunurile spitalelor. Alienatiți rămân dar în sarcina Statului, a județelor și comunelor, și ospiciile de alienați întreținute de Eforia spitalelor și de Epitropia generală a Casei Sf. Spiridon sunt subvenționate de Stat și primesc o plată modestă de la județele, comunele, de la familiile private, cari le incredințază alienatiți lor spre căutare.

Ospiciul Madona Dudu din Craiova este un stabiliment modern, bine întreținut; ospiciul Mărcuța, deși clădire veche, se află în condițiuni destul de bune, Eforia spitalelor face cu mijlocele disponibile tot ce este posibil, pentru ca alienatiți să fie bine îngrijiți, ca să nu fie lipsiți de tratamentele moderne; mănăstirea Golia din Iași a fost transformată de Epitropia generală a Casei s-tului Spiridon într'un ospiciu salubru de femei alienate, cari sunt bine căutate, de vreme ce ospiciul de bărbați alienați de la mănăstirea Némțu, administrat tot de Epitropia generală a Casei s-tului Spiridon, cu toate sacrificiile făcute de acea Epitropie, cu toate adăogirile și reparațiunile radicale făcute edificiului în anul 1897, mai lasă de dorit, mai ales în ceea ce privesc ocupațiunea metodică a alienatiților, care constituie o măsură terapeutică importantă. Dintre casele de sănătate private cari primesc alienați, se află Institutul «Caritatea» din Bucuresci (proprietatea d-lui profesor A. Sutz), în condițiuni foarte bune. La finele anului 1898 s'a înființat pe lângă închisórea penitenciară Văcăresci o secțiune de alienați criminali. În anul 1900 s'a terminat construcțiunea frumosului și vastului ospiciu Socola din Iași, care însă încă nu s'a deschis.

Prin legea din 29 Maiu 1892 Guvernul a fost autorizat ca să plătescă

Eforiei spitalelor civile și Epitropiei generale a Casei Sf. Spiridon o subvențiune de câte 350.0000 lei, pentru ca să clădească câte un ospiciu nou pentru alienați. Acastă sumă este insuficientă pentru scopul propus. Legiuitorul a așteptat ca și Eforia spitalelor civile și Epitropia generală a Casei Sf. Spiridon să contribue și din mijlocele lor proprii la înființarea acestor două institute nouă. Până astăzi Eforia spitalelor civile a ales terenul și a alcătuit planurile pentru ospiciul care se va clădi lângă București, a declarat că va contribui din veniturile sale cu 300.000 lei și a cerut ca Guvernul să mai completeze suma necesară de aproape 2 milioane de lei. Ministerul de Interne a propus ca lucrarea să se fracționeze, ca să se construească treptat câte un număr de pavilione în raport cu fondurile existente. În legea din anul 1897 asupra împrumutului contractat de Eforia spitalelor în sumă de lei 4.600.000 se prevede, că din această sumă lei 300.000 vor servi la contribuire pentru construirea unui spital de alienați pe délul Văcăresci.

Epitropia generală a Casei Sf. Spiridon proiectase, ca noul ospiciu de alienați, ce se va administra de acea Epitropie, să se înființeze în condițiuni modeste la Târgul-Ocna; se și începuse în anul 1895 fundațiunile, în urma solicitărilor stăruitoare ale Facultății de medicină din Iași, s'a oprit însă lucrarea începută, s'a hotărît așezarea ospiciului în apropierea orașului Iași și s'a ales pentru acest scop terenul fostului seminar Socola. S'a alcătuit un plan mai complet, a cărui executare eră evaluată la 1.300.000 lei; construcțiunea începută în anul 1896 a fost terminată în anul 1900, tótă cheltuéla a fost suportată de Guvern care, din cauza neprevederii Architectului-șef al Ministerului de Interne, a cheltuit cu mult mai mult decât suma proiectată.

Până la finele anului 1898 aũ lipsit la noi locale speciale pentru internarea alienaților criminali, a criminalilor neresponsabili; legea pentru alienați din anul 1894 prescrie, ca preveniții și condamnații la închisóre atinși de alienațiune mentală sau de epilepsie să fie așezați, pe basa ordinului procurorului, într'o secțiune specială și separată de cele-alte secțiuni, destinată pentru izolarea alienaților criminali. Se înțelege de la sine că aceste persoane, mai mult vițióse decât bolnave, sunt ocupate cu munca. În anul 1899 s'a deschis la penitenciarul central Văcăresci o secțiune de alienați criminali.

Pe lângă căutarea alienaților societatea mai are și o altă datorie de îndeplinit, aceea de a protege interesele alienaților, de a face ca în timpul interdicțiunii și al internării într'un ospiciu special, averea acestor nenorociți să fie bine administrată în comptul lor propriu, și

nu în folosul persónelor străine. Legea asupra alienațiilor din anul 1894 cuprinde prescripțiunile necesare de protecțiunea intereselor alienațiilor, de garantarea libertății individuale, de oprirea sechestrării ilegale în ospiciu, în case de sănătate, ori în locuințe private; ea mai regulează organizațiunea spitalelor de alienați publice și private, cheltuelile și veniturile celor publice, modul primirii și liberării alienațiilor, controlul din partea celor două Ministere competente, celui de Interne și de Justiție, și precisază penalitățile la cari pot fi supuși cei cari ar călca această lege. Acastă lege, copiată în parte după legea francesă veche, conține însă câte-vă lacune și este pasibilă de completare.

În anul 1897 statistica oficială a constatat în tótă țera 1.780 alienați, 936 internați în ospiciu și 844 lăsați sub îngrijirea familiilor lor. Din acești alienați 39% sunt din comune urbane, 61% din comune rurale. Din cei 844 alienați neinternați, 95 (25 în comune urbane, 70 în comune rurale) au fost căutați cu medici, restul de 749 n'au fost supuși unui tratament medical. În anul 1897, din cei 1.780 alienați înregistrați, au fost ortodoxi 1.605, de alte rituri creștine 96, mahometani 8, israeliți 71.

Diferitele ospicii de alienați cari funcționează astăzi au avut în anul 1900 următorul număr de paturi:

Ospiciul Măreuca din Bucuresci, administrat de Eforia spitalelor civile, 480 paturi pentru ambele sexe;

Ospiciul Golia din Iași, administrat de Epitropia generală a Casei Sf. Spiridon din Iași, 100 paturi pentru femei;

Ospiciul mânăstirea Némțu din județul Némțu, administrat de Epitropia generală a Casei Sf. Spiridon din Iași, 60 paturi pentru bărbați;

Ospiciul Madona Dudu din Craiova, administrat de Epitropia bisericii Madona Dudu din Craiova, 40 paturi pentru bărbați și 40 pentru femei;

Ospiciul Coșula de pelagroși și alienați, întreținut de județul Botoșani, 30 paturi de ambele sexe;

Ospiciul privat de alienați «Caritatea» din Bucuresci, proprietatea d-lui profesor Dr. A. Sutz, cu 36 paturi pentru ambele sexe.

În Depositul de alienați al Prefecturii Poliției orașului Bucuresci, alipit de Institutul «Caritatea», se primesc pe an în termen mediu 100 alienați de ambe sexe în mod provisoriu, până la constatarea bólei și trimiterea în căutarea unui ospiciu de alienați. Peste tot avem dar în spitalele noastre numai 786 paturi pentru alienați, cari sunt ocupate pe an de 900 până la 940 bolnavi de bóle mentale.

Se internază dar la noi 50% până la 52% din numărul total al alienațiilor. Făcând comparațiune cu alte State, găsim că și în alte țeri nu-

mărul paturilor disponibile pentru alienați în instituțiunile spitalicesci este mai mic decât numărul real al alienaților; disproportțiunea între alienații liberi și cei internați există și în străinătate, ea este pe alo-curea mai mică ca la noi, din cauză că în străinătate județele și comu-nele suportă cea mai mare parte a speselor de căutare.

În raport cu numărul locuitorilor, Germania are cel mai mare număr de ospicii de alienați. Prusia a avut, în anul 1896, 81.549 alienați, din cari 53% în ospicii. Prusia posedă pentru internarea de alienați 3 spi-tale clinice ale Statului, 49 ospicii provinciale, 14 comunale ale ora-șelor mai populate, 26 secțiuni de alienați în spitalele generale, 20 spi-tale de alienați ale corporațiunilor religioase, 98 ospicii private de alie-nați, cari toate cuprind 44.000 paturi. Singur orașul Berlin a îngrijit, în anul 1900, 4.034 alienați, idioți și epileptici. Regatul Saxoniei cu 4.026.480 locuitori a avut, în anul 1899, 5 ospicii de alienați cu 3.821 paturi. Re-gatul Bavariei, cu o populațiune aprópe egală cu cea a României, a avut, în anul 1899, 10 ospicii de alienați cu 5.453 bolnavi. Ungaria a avut, în anul 1896, 25.071 alienați, în anul 1900 s'aú aflat în Ungaria 4 asile regale de alienați cu 1.698 paturi. În imperiul Austriei s'aú aflat, în anul 1895, 30 institute publice și 7 private pentru căutarea de alienați, cu 11.685 paturi, numărul alienaților din tot imperiul a fost de 36.000. Franca a avut, în anul 1897, 56.770 alienați internați. Olanda posedă, în anul 1897, 24 ospicii de alienați cu 7.326 paturi; la 1 Ianuarie 1897 s'aú aflat în tótă Olanda numai 1.605 alienați neinternați. Norvegia cu 2.138.600 locuitori a avut, în anul 1899, 11 institute de alienați cu 2.428 bolnavi.

În Belgia s'aú creat de mult timp colonii agricole de alienați, dintre cari cea de la Gheel este mai importantă. În contra unei plăți modeste și sub privegherea Statului, multe familii din acea comună rurală ieaú subt îngrijirea lor unul saú mai mulți alienați, cari apoi trăesc în sînul familiei, ca când ar face parte dintr'insa, participă la lucrările agricole și domestice, și sunt din când în când visitați de medicul special al coloniei. În apropierea satului se află un mic spital, destinat pentru primirea imediată a acelor alienați, la cari apar accese maniace saú alte accidente cari necesită izolarea bolnavilor. Regulamente explicite preciséză modul primirii, întreținerii, privegherii și liberării bolnavilor, cum și raporturile între dînșii și familia care i-a primit în sînul ei. De 18 ani s'aú înființat în Bavaria doué colonii de alienați analoge. în satele Pfligham și Gabersee. Noi nu putem adoptă acest sistem Starea puțin igienică a satelor nóstre, casele sărace și próste ale ma-jorității țeranilor nóstri, modul de exploatarea pămîntului, al lucrării în

locuri adesea-orî foarte depărtate de sat și lipsa de ocupațiune în timpul ernii, nu ne permit acésta inovațiune.

Un alt mod de a ocupă pe alienați, adoptat de stabilimentele cele mai bune din Francia, Anglia și Germania, constă în întrunirea ospiciului cu un așezămînt agricol. Ospiciul posedă și case detașate, puțin depărtate de dînsul, locuite de acei alienați a căror bôlă permite ocupațiunea agricolă, și dispune de o fermă și de grădini, pe cari le lucrează și le exploatează într'un mod rațional. Infirmierii aŭ misiunea îndoită a priveghiă pe bolnavi și a dirige lucrările lor. Asemenea stabilimente model sunt Fitz-James lângă Clermont din Franța, Alt-Scherbitz în Saxonia, Goepingen și Hildesheim în Württemberg; acest sistem s'ar puté mai lesne întroduce la noi, și în timpul ernii am puté ocupă pe alienați cu diferite lucrări industriale, precum se urmază și astăzi.

Despre asilele pentru alcoolici am vorbit dejă în capitolul asupra Alcoolismului, ele aŭ scopul de a îndreptă pe bețivi, internându-i într'un institut osebit de spitalul de alienați, care nu este de loc potrivit pentru acei alcoolici cari nu suferă de bóle permanente, și cari după un delir mai scurt sau mai lung redobândesc claritatea intelectuală. La noi nu există nici un asemenea asil și legile nóstre nu prevéd instituirea lui. Noul Cod penal al Imperiului german impune Guvernului datoria de a creă asile de alcoolici, în cari se pot internă și contra voinței lor alcoolicii corigibili pentru îndreptare, precum și cei periculoși în interesul siguranței societății. Asemenea există asile pentru alcoolici în unele cantóne ale Confederațiunii elvețiene.

CUPRINSUL

	<u>Pag.</u>
VIII. Asistența publică	185
Asistența săracilor	186
Asistența medicală	204
Căutarea gratuită a bolnavilor săraci	»
Asistența femeilor la faceri și în leuzie	211
Alienații	215
